

ΤΕΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ
«ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ»**

**ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ: ΠΑΠΑΣΤΕΛΙΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ
Α.Μ. : 12982**

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΒΑΘΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ, 2016

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	ΣΕΛ. 3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1° ΟΡΙΣΜΟΣ «ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ»	ΣΕΛ. 4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2° Η ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ – ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ	ΣΕΛ. 4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3° ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΕΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ Ε.Ε	ΣΕΛ. 6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4° ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΜΓΟ	ΣΕΛ. 12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5° ΤΥΠΟΙ ΜΟΝΩΝ ΓΟΝΕΩΝ	ΣΕΛ. 15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6° ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΑΡΟΧΕΣ ΜΟΝΟΓΟΝΕΑ	ΣΕΛ. 17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7° ΦΟΡΕΙΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΗΣ ΜΟΝΟΓΟΝ. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	ΣΕΛ. 22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8° ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΟΙ ΜΟΝΟ ΓΟΝΕΙΣ	ΣΕΛ. 23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9° Η ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΑΙΔΙΟΥ ΜΕ ΕΝΑ ΓΟΝΕΑ	ΣΕΛ. 25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10° ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΜΒΑΛΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΥΓΙΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ	ΣΕΛ. 26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11° ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ & ΑΝΑΤΡΟΦΗ ΠΑΙΔΙΟΥ	ΣΕΛ. 27
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	ΣΕΛ. 29
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	ΣΕΛ. 31

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μεγάλη αύξηση του αριθμού των διαζυγίων τις τελευταίες δεκαετίες διεθνώς αλλά και στην Ελλάδα, σε όλα τα κοινωνικά στρώματα και η αντίστοιχη αύξηση του αριθμού των παιδιών που ζουν με τον ένα γονέα αποτέλεσαν τη βάση του διεπιστημονικού ενδιαφέροντος (παιδαγωγική, ψυχολογία, παιδιατρική, κοινωνιολογία, νομική, οικονομία, κοινωνική εργασία και κοινωνική πολιτική) για την προσαρμογή των μελών της οικογένειας μετά το χωρισμό. Ως εκ τούτου πρόβαλε η δημιουργία ενός τύπου οικογένειας, της «μονογονεϊκής», η οποία έλαβε διεθνώς ευρύτερες διαστάσεις εξαιτίας της σημαντικής αύξησης των διαζυγίων και σε μικρότερη έκταση λόγω της ύπαρξης ανύπαντρων μητέρων (ελάχιστα έως καθόλου των πατέρων), ενώ ο αριθμός μονογονεϊκών οικογενειών λόγω χηρείας παρέμεινε περίπου σταθερός (Κογκίδου, 1995).

Τα τελευταία χρόνια ο αριθμός των οικογενειών αυτών έχει αυξηθεί δραματικά. Τα συνηθέστερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν είναι οικονομικά και κοινωνικά-ψυχολογικά.

Σε αυτήν την προσπάθεια προσπαθούμε να προσεγγίσουμε την έννοια της μονογονεϊκότητας, να ανατρέξουμε στην Ελληνική και Ευρωπαϊκή νομοθεσία και στις παροχές – διευκολύνσεις που απορρέουν από την ιδιότητα κάποιου ως μονογονέα αλλά και τέκνου μονογονεϊκής οικογένειας.

Με τη βοήθεια στατιστικών δεδομένων προσπαθούμε να δούμε η μονογονεϊκότητα σε τι ποσοστά καταγράφεται τόσο σε περιφερειακό επίπεδο ΕΕ-28 όσο και στη χώρα μας.

Τα προβλήματα και οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι μονογονείς από το εξωτερικό περιβάλλον, η σχέση ενός μονογονέα με το παιδί ή τα παιδιά του και οι τρόποι αντιμετώπισης όλων των θεμάτων που προκύπτουν στα πλαίσια μιας μονογονεϊκής οικογένειας.

Σε αυτό το σημείο, θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου κα. Βάθη Παναγιώτα για την ανάθεση του συγκεκριμένου θέματος διότι αποτελώ και εγώ με τη σειρά μου μονογονεϊκή οικογένεια και μέσα από την προσπάθεια μου συνειδητοποίησα ότι ως μονογονέας δεν πρέπει να νιώθω μονή μου καθώς υπάρχουν αρκετοί φορείς που μπορούν να με στηρίξουν μου μέσω μιας σειράς δράσεων, που στόχο έχουν να στηρίξουν και την δική μου μονογονεϊκή οικογένεια.

,

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΟΡΙΣΜΟΣ «ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ»

Διεθνώς κατοχυρωμένος οδηγός για τη μονογονεϊκότητα δεν υπάρχει, όμως σύμφωνα με την έκθεση ευρωπαϊκών κοινοτήτων (έκθεση της Κοινότητας για τις μονογονεϊκές οικογένειες 1989) η μονογονεϊκή οικογένεια ορίζεται ως οικογένεια στην οποία ένας γονέας χωρίς σύζυγο ζει με ένα τουλάχιστον ανύπαντρο παιδί, μονογονεϊκή οικογένεια εξαρτώμενο από αυτόν και ίσως, με άλλα άτομα (π.χ. τους γονείς της/του).

Ως «εξαρτώμενα μέλη» οικογενειών θα μπορούσαν να θεωρηθούν άγαμα τέκνα, τα οποία ζουν στο νοικοκυριό του γονέα τους ενώ σπουδάζουν ή εργάζονται, προσδιορίζοντας έτσι το φαινόμενο της επιμήκυνσης του ορίου ηλικίας. Το όριο ηλικίας ενηλικίωσης των παιδιών ποικίλλει μεταξύ των χωρών και δεν θεωρείται για όλες τις χώρες εκείνο των δεκαοκτώ ετών.

Αναζητώντας κάποιος στη νομοθεσία, μπορεί να βρει πολλές ακόμα αναφορές στον ορισμό του μονογονέα, χωρίς να υπάρχει ωστόσο ενιαίος ορισμός. Γι' αυτό και όταν γίνεται χρήση του όρου αυτού σε ένα νόμο, υπάρχει συνήθως διευκρινιστική διάταξη, σχετικά με το τι εννοεί με τον όρο αυτό για τις ανάγκες του συγκεκριμένου νόμου.

Οι διάφορες δημόσιες υπηρεσίες αντιμετωπίζουν διαφορετικά η κάθε μία τις κατηγορίες που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν μονογονεϊκές οικογένειες, με αποτέλεσμα να επικρατεί μία σύγχυση σχετικά με τον ορισμό. Υπάρχουν καθαρές περιπτώσεις, όπως το μη αναγνωρισμένο τέκνο, το υιοθετημένο τέκνο από ένα μόνο γονέα, το ορφανό. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις αμφισβητούμενες όπως οι διαζευγμένοι/διαζευγμένες ή όσοι/όσες έχουν την επιμέλεια τέκνου εκτός γάμου αναγνωρισμένου από τον άλλο γονέα.

Ενιαίος ορισμός στο νόμο για τους μονογονείς, ώστε να γίνεται σε αυτόν αναδρομή κάθε φορά που μία νέα διάταξη αναφέρεται σε αυτούς, δεν υπάρχει. Κάθε νόμος έχει το δικό του ορισμό για τον/την μονογονέα, ανάλογα το περιεχόμενο και το σκοπό του. Παρακάτω, θα δούμε πως αντιμετωπίζεται από την ελληνική αλλά και την Ευρωπαϊκή νομοθεσία η μονογονεϊκότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Η ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ - ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Στο άρθρο 7 του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος γίνεται διευκρίνιση του Υπουργείου Διοικητικής Μεταρρύθμισης άρθρο σχετικά με τον ορισμό του/της προστάτη μονογονεϊκής οικογένειας και το τέκνο που τον/την βαρύνει φορολογικά και συνεπώς ορίζεται ότι “Προστάτης μονογονεϊκής οικογένειας θεωρείται αυτός που «ασκεί εν τοις πράγμασι» και κατ’ αποκλειστικότητα τη γονική μέριμνα ενός ή περισσότερων ανήλικων τέκνων, αποκλειστικά στις ακόλουθες περιπτώσεις: χηρεία, ελεύθερη συμβίωση χωρίς σύμφωνο συμβίωσης, τέκνο γεννημένο εκτός γάμου, υιοθεσία τέκνου από έναν/μία μόνο γονέα”.

Τροποποίηση του άρθρου 3812/2009 που αφορά τις προσλήψεις στον ιδιωτικό τομέα, αποτελεί ο νόμος 3838/2010 όπου εκεί ορίζεται ότι “Γονέας μονογονεϊκής οικογένειας νοείται ο γονέας εκείνος ο οποίος, κατά την ημερομηνία υποβολής της αίτησης πρόσληψης, ασκεί εν τοις πράγμασι και κατ’ αποκλειστικότητα ή μετά από σχετική ανάθεση τη γονική μέριμνα ενός ή περισσότερων ανήλικων τέκνων. Το δικαίωμα αυτό ασκείται από τον/την γονέα και μετά την ενηλικίωση των τέκνων και μέχρι τη συμπλήρωση του 25ου έτους της ηλικίας τους.

Τα τέκνα εκείνα τα οποία μέχρι την ενηλικίωση τους είχαν τον ένα μόνο γονέα τους. Αποτελούν τέκνα μονογονεϊκής οικογένειας. Στην περίπτωση αυτή υπάγονται και τα τέκνα τα οποία στερήθηκαν και τους δύο γονείς πριν την ενηλικίωσή τους. Το δικαίωμα αυτό ασκείται από το τέκνο μέχρι και τη συμπλήρωση του 30ού έτους της ηλικίας του.

Επίσης, σε οδηγίες του ΑΣΕΠ κατά καιρούς για τη συμμετοχή σε διαγωνισμούς έχει δοθεί στα έντυπά του πάλι ο εξής ορισμός για τους μονογονείς: “Ως μονογονέας νοείται ο γονέας εκείνος ο οποίος, κατά την ημερομηνία υποβολής της αίτησης πρόσληψης, ασκεί εν τοις πράγμασι και κατ’ αποκλειστικότητα ή μετά από σχετική ανάθεση τη γονική μέριμνα ενός ή περισσότερων ανήλικων τέκνων. Το δικαίωμα αυτό ασκείται από τον γονέα και μετά την ενηλικίωση των τέκνων και μέχρι τη συμπλήρωση του 25ου έτους της ηλικίας τους. Ενδεικτικές περιπτώσεις: χηρεία μονογονέα, άγαμη μητέρα με τέκνο χωρίς αναγνώριση από τον πατέρα, έκπτωση του άλλου γονέα από την άσκηση της γονικής μέριμνας, αφαίρεση γονικής μέριμνας του άλλου γονέα λόγω κακής άσκησης κ.λπ”.

Αναγνωρίζεται ως πολύτεκνος ο **μονογονέας με τρία παιδιά**, ο οποίος έχει τη γονική μέριμνα και επιμέλειά τους και είναι ο μόνος υπόχρεος για τη διατροφή τους, εφόσον τα παιδιά είναι άγαμα και δεν έχουν συμπληρώσει το εικοστό τρίτο (23ο) έτος της ηλικίας τους ή σπουδάζουν ή εκπληρώνουν τις στρατιωτικές υποχρεώσεις και δεν έχουν συμπληρώσει το εικοστό πέμπτο (25ο) έτος της ηλικίας τους (άρθρο 6, παρ. 2, του ν. 3454/06, ΦΕΚ Α’75/7-4-2006). Στα τέκνα αυτά συνυπολογίζονται και όσα έχουν οποιαδήποτε αναπηρία σε ποσοστό εξήντα επτά (67%) και άνω, ισοβίως, ανεξαρτήτως ηλικίας.

Η αναμόρφωση του Οικογενειακού Δικαίου εξομοιώνει νομικά την άγαμη μητέρα ως προς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις με την έγγαμη μητέρα (ν.1329/83, ΦΕΚ Α’ 25/18-2-1983). Με τον ίδιο νόμο καταργείται κάθε δυσμενής διάκριση σε βάρος των παιδιών που γεννιούνται εκτός γάμου και προβλέπεται η πλήρης εξομοίωση με τα παιδιά που γεννιούνται από γάμο.

Η παλιά αρνητικά φορτισμένη ορολογία («γνήσια», «εξώγαμα τέκνα») καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε με περισσότερο ουδέτερη («τέκνα γεννημένα σε γάμο», «τέκνα γεννημένα χωρίς γάμο των γονέων τους»). Για την εκούσια αναγνώριση ενός παιδιού γεννημένου χωρίς γάμο των γονέων απαιτείται και η συμφωνία της μητέρας του. Η καινοτομία της συναίνεσης της μητέρας επιβάλλεται στο πλαίσιο της ισότητας των δυο φύλων

Στην ισότητα των δυο φύλων και όχι μόνο αναφέρεται και η Ευρωπαϊκή νομοθεσία. Συγκεκριμένα, το Άρθρο 23 του νέου «Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης» αναφέρεται στην ισότητα ανδρών και γυναικών στην απασχόληση, στην εργασία και τις αποδοχές.

Στη συνέχεια ο «Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης» που συμπληρώνει τον «Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης» περιλαμβάνει νομικές υποχρεώσεις και εγγυάται τα βασικά κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα του πολίτη και πλέον εφαρμόζεται σε 21 ευρωπαϊκές χώρες. Ειδικότερα:

- το Άρθρο 14, του «Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη» αναφέρεται στο «δικαίωμα για προστασία από τις κοινωνικές υπηρεσίες» όλων των κοινωνικών ομάδων που έχουν ανάγκη».
- Το Άρθρο 16, που αφορά «το Δικαίωμα της οικογένειας σε κοινωνική, νομική και οικονομική προστασία».
- Το Άρθρο 17, που αφορά «Δικαιώματα των μητέρων και των παιδιών σε κοινωνική και οικονομική προστασία» επισημαίνει ότι δεν πρέπει να υπάρχει καμία διάκριση για τις μόνες μητέρες και οι κυβερνήσεις θα πρέπει να πάρουν ειδικά μέτρα για την προστασία τους, συμπεριλαμβανομένης και της οικονομικής τους προστασίας.

Επίσης, στο ίδιο άρθρο στην 2^η παράγραφο που αναφέρεται στη «θέση των παιδιών» απαγορεύεται ρητά κάθε διάκριση ανάμεσα στα παιδιά που γεννήθηκαν εκτός γάμου και σε αυτά που γεννήθηκαν μετά από γάμο των γονέων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΕΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ ΣΕ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Χαμηλότερα ποσοστά γονιμότητας, αλλαγές στους τύπους οικογένειας, ανάγκη για μεγαλύτερη προσωπική ανεξαρτησία, οικονομική χειραφέτηση της γυναίκας, βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου, βελτίωση του τρόπου ζωής και αύξηση του προσδόκιμου ζωής, αλλαγές στον ρόλο των ανδρών και των γυναικών, είναι μια σειρά από παράγοντες στους οποίους οφείλεται η δραστική αλλαγή που έχει επέλθει σήμερα σε σχέση με το παρελθόν στη δομή και τον τρόπο ζωής του πληθυσμού της ΕΕ. Άμεση συνέπεια της επιθυμίας για μεγαλύτερη προσωπική ανεξαρτησία και τις αλλαγές των ρόλων ανάμεσα στη γυναίκα και τον άνδρα είναι η αύξηση του αριθμού των ατόμων που ζουν μόνα τους αλλά και η ιλιγγιώδης αύξηση του αριθμού των διαζυγίων και των χωρισμών,

Στην ΕΕ-28 το ένα τρίτο (31,4 %) των νοικοκυριών αποτελούνταν από ένα πρόσωπο που ζει μόνο του και διέμενε στις περιφέρειες των πρωτευουσών της ΕΕ. Επίσης, το 7,0 % του πληθυσμού της ΕΕ-28 είχε χηρέψει (και δεν είχε ξαναπαντρευτεί ή εισέλθει εκ νέου σε καταχωρισμένη συμβίωση), ενώ το 5,9 % του πληθυσμού ήταν διαζευγμένο (και δεν είχε ξαναπαντρευτεί ή εισέλθει εκ νέου σε καταχωρισμένη συμβίωση) (Κακλαμάνη Σταματίνα, Ντυκέν Μαρί- Νοέλ)..

Τα υψηλότερα ποσοστά χήρων και διαζευγμένων παρατηρούνται στα κράτη μέλη της Βαλτικής, ενώ τα χαμηλότερα ποσοστά καταγράφονται στη Μάλτα με μόλις το 0,5% του πληθυσμού της να έχει χωρίσει διαζευγμένων να καταγράφονται τα χαμηλότερα ποσοστά διαζυγίων αφού μόλις του πληθυσμού ήταν άτομα που είχαν διαζευχθεί (και δεν είχαν ξαναπαντρευτεί) αποτέλεσμα οικογενειακών –κοινωνικών πιέσεων και αδυναμία ρήξης με τα πρότυπα που κάθε κοινωνία μέσα στο χρόνο έχει ορίσει. τα σχετικά χαμηλά ποσοστά ενδέχεται, τουλάχιστον εν μέρει, να αντικατοπτρίζουν τις παραδοσιακές θρησκευτικές

πρακτικές, τις κοινωνικές πιέσεις, τους παλαιότερους νομικούς περιορισμούς και τον ρόλο της οικογένειας, καθώς και τον αντίκτυπο που μπορεί να έχουν στο ποσοστό διαζυγίων.

Σε αυτό το σημείο θα αναφερθούμε στις μονογονεϊκές οικογένειες μέσα στην ΕΕ-28

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ

Στην ΕΕ-28 το 2011 καταγράφηκαν 15,5 εκατομμύρια μονογονεϊκές οικογένειες με τουλάχιστον ένα παιδί ηλικίας κάτω των 25 ετών υπό την ίδια στέγη, δηλαδή ίσο με 11,0 % του συνόλου των οικογενειών. Πολλές ευρωπαϊκές πρωτεύουσες και άλλα μεγάλα αστικά συγκροτήματα χαρακτηρίζονταν από σχετικά υψηλό ποσοστό μονογονεϊκών οικογενειών.

Το 2011, τα υψηλότερα ποσοστά μονογονεϊκών οικογενειών καταγράφηκαν στα κράτη μέλη της Βαλτικής. Τα αμέσως υψηλότερα ποσοστά μονογονεϊκών οικογενειών καταγράφηκαν στη Σλοβενία και το Ηνωμένο Βασίλειο, όπου μόλις λιγότερο από 15 % του συνόλου των οικογενειών αποτελούνταν από μόνες μητέρες ή μόνους πατέρες (Κακλαμάνη Σταματίνα, Ντυκέν Μαρί- Νοέλ).

Αντιθέτως, στην Κύπρο και την Ελλάδα οι μόνοι γονείς με τουλάχιστον ένα παιδί κάτω των 25 ετών υπό την ίδια στέγη αντιπροσώπευαν λιγότερο από 7 % του συνόλου των οικογενειών, ενώ και σε τρία άλλα νότια κράτη μέλη της ΕΕ –συγκεκριμένα, την Ιταλία, την Πορτογαλία και την Ισπανία– οι οικογένειες αυτές αντιπροσώπευαν σχετικά χαμηλό ποσοστό (λιγότερο από 10 %) . και των Κάτω Χωρών.

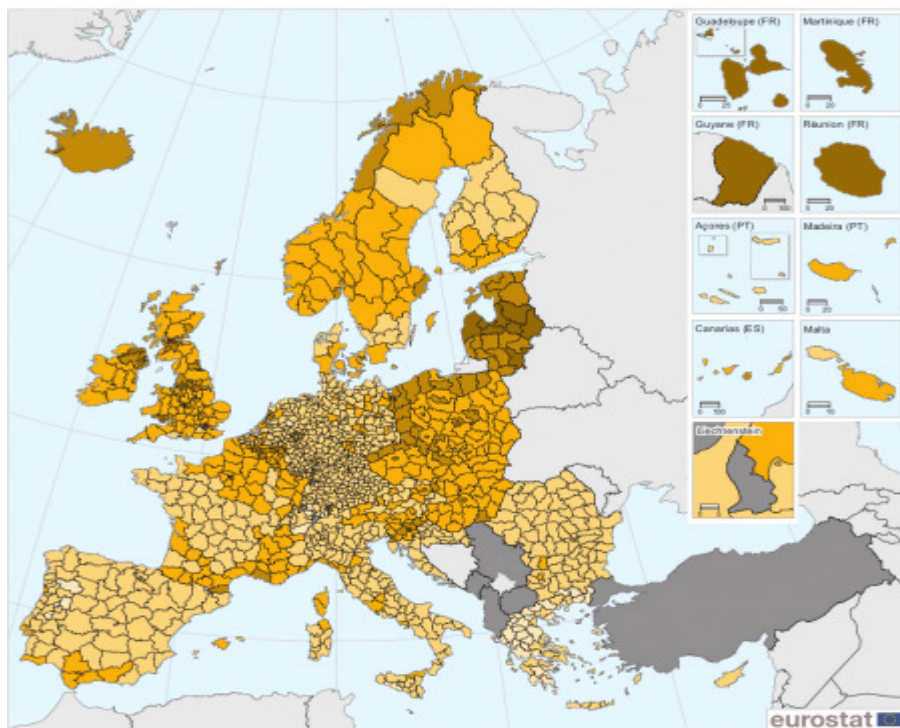
Ορισμένα από τα υψηλότερα ποσοστά μονογονεϊκών οικογενειών καταγράφονταν εντός και περιμετρικά μεγάλων αστικών κέντρων, ενώ το χαμηλότερο ποσοστό καταγραφόταν, κατά κύριο λόγο, σε αγροτικές και αραιοκατοικημένες περιφέρειες

Αντιθέτως, οι μονογονεϊκές οικογένειες αντιστοιχούσαν σε σχετικά χαμηλό ποσοστό του συνόλου των οικογενειών σε κάθε μία από τις ελληνικές περιφέρειες· το υψηλότερο ποσοστό καταγράφηκε στην περιφέρεια της πρωτεύουσας Αττική, με 8,1 %. Πράγματι, οι περισσότερες περιφέρειες της ΕΕ στις οποίες οι μονογονεϊκές οικογένειες αντιστοιχούσαν σε ποσοστό μικρότερο από 6 % του συνόλου των οικογενειών (όπως προκύπτει από την πιο ανοιχτόχρωμη διαβάθμιση του χάρτη 4) ήταν ελληνικές. Σε αυτές προστέθηκαν δύο περιφέρειες της νότιας Βουλγαρίας

Χάρτης: Μονογονεϊκές Οικογένειες κατά περιφέρειες NUTS 3-2011.

(% όλων των οικογενειακών πυρήνων με τουλάχιστον ένα καταχωρισμένο παιδί ηλικίας κάτω των 25 ετών)

Lone parent families, by NUTS level 3 region, 2011 (*)
(% of all family nuclei with at least one registered child under 25)

(% of all family nuclei with at least one registered child under 25)
EU-28 = 11.0

Administrative boundaries: © EuroGeographics © UN-PAD © Turkstat
Cartography: Eurostat - GISCO, 04/2015

0 200 400 600 800 km

(*) Family nuclei: married couples, registered partnerships, consensual unions and lone parent families. El Hango (ES703), Valais (CH012), Solothurn (CH023), Jura (CH25), Basel-Stadt (CH031), Basel-Landschaft (CH032), Glarus (CH051), Schaffhausen (CH052), Appenzell Auserroden (CH053), Graubünden (CH056), Schwyz (CH063), Obwalden (CH064), Zug (CH066); low reliability.

Source: Census hub (<https://ec.europa.eu/CensusHub2>)

Πηγή: <https://ec.europa.eu/CensusHub2>

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Οι δημογραφικές εξελίξεις τόσο για την Ελλάδα όσο και για τις χώρες της Ευρώπης δείχνουν ότι οι μονογονεϊκές οικογένειες αποτελούν μια πραγματικότητα, η οποία στατιστικά γίνεται ολοένα και πιο ορατή ως αποτέλεσμα της πτώσης της γεννητικότητας, της μείωση του αριθμού των γάμων αλλά και της αύξηση των διαζυγίων.

Στην χώρα μας το 2001, με μέσο μέγεθος τρία άτομα έχουν καταγραφεί 2.904.866 οικογένειες (Πίνακας 1). Τα μεγαλύτερα ποσοστά επι του συνόλου (85% του συνόλου) καταγράφουν οι οικογένειες με παντρεμένο ζευγάρι ενώ, σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, μόλις 3% επι του συνόλου είναι το ποσοστό των ατόμων που επιλέγουν στη χώρα μας την ελεύθερη συμβίωση αλλά και αρκετά χαμηλότερο μέσο μέγεθος (2,5 άτομα).

Στη χώρα μας ανέρχεται στο 12% του συνόλου των οικογενειών, το ποσοστό των οικογενειών που αποτελούνται από έναν μόνον γονέα στη χώρα μας. Πρέπει να τονίσουμε ότι στην πλειοψηφία τους οι οικογένειες αυτές έχουν αρχηγό την μητέρα και το μέσο μέγεθός τους ανέρχεται σε 2,4 άτομα. Από τις παραπάνω οικογένειες το 33% έχουν ανήλικα παιδιά και επομένως εμπίπτουν στον ορισμό της μονογονεϊκής οικογένειας.

Πίνακας 1 . Οικογένειες, πληθυσμός και μέσο μέγεθος οικογένειας ανά τύπο συμβίωσης (% επιμερισμένα ανά υποσύνολο)

Τυπος οικογένειας	Σύνολο ατόμων στην οικογένεια	Σύνολο οικογενειών	Σύνολο ατόμων στην οικογένεια %.	Σύνολο οικογενειών %.	Μέσο μέγεθος οικογένειας
Σύνολο	8.772.966	2.904.866	100	100	3
Παντρεμένοι	7.736.178	2.477.566	88	85	2,1
Συμβιούντες	190.178	76.123	2	3	2,5
Μονή μητέρα	704.950	292.485	8	10	2,4
Μονός πατέρας	140.535	58.692	2	2	2,4

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001.

Τέλος, στις οικογένειες με έναν μόνο γονέα το % των ανήλικων παιδιών είναι σαφώς χαμηλότερο, ειδικότερα δε για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας ενώ υψηλότερο εμφανίζεται το ποσοστό μονογονεϊκών με αρχηγό πατέρα όταν τα παιδιά είναι 18-25 ετών.

Πίνακας 2: Κατανομή οικογεν. (%) με παιδιά σε συνάρτηση με την ηλικία των παιδιών

Τυπος οικογένειας	0-6	6-18	18-25	25+	Σύνολο	0-18	0-25
Σύνολο	23	34	19	24	100	57	76
Παντρεμένοι	26	36	19	19	100	62	81
Συμβιούντες	30	39	17	14	100	69	86
Μονή μητέρα	8	24	18	50	100	32	50

Μονός πατέρας	9	8	23	45	100	37	60
---------------	---	---	----	----	-----	----	----

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001.

Οι οικογένειες παντρεμένων ζευγαριών στην πλειονότητά τους έχουν δύο παιδιά, ενώ ελαφρά χαμηλότερο είναι το ποσοστό εκείνων με ένα παιδί. Αντιθέτως, στους άλλους τύπους οικογένειας υπάρχει συνήθως ένα μόνον παιδί (52% των οικογενειών συμβιούντων και 67-68% των μονογονεϊκών οικογενειών). Τέλος το ποσοστό οικογενειών με τουλάχιστον τρία παιδιά, είναι εξαιρετικά χαμηλό στις μονογονεϊκές οικογένειες.

Πίνακας 3: Οικογένειες ανά αριθμό παιδιών, με βάση τον τύπο οικογένειας (% κατανομή)

Τύπος οικογένειας	Αριθμός παιδιών			
	1	2	3+	Σύνολο
Σύνολο	47	42	11	100
Παντρεμένοι	42	45	13	100
Συμβιούντες	52	35	13	100
Μονή μητέρα	47	28	5	100
Μονός πατέρας	68	27	5	100

Στη συνέχεια εξετάζουμε το συντελεστή γαμηλιότητας για την Ελλάδα αλλά και για το σύνολο των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το 1960 έως και το 1999. Συγκεκριμένα, με ποσοστό 9,4% ο συντελεστής γαμηλιότητας καταγράφει στην Ελλάδα την υψηλότερη τιμή ενώ το 1999 μόλις 5,9%. Σε όλα τα κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η μέση τιμή του συντελεστή ήταν την ίδια περίοδο πιο χαμηλή 7,8% όμως το 1999 καταγράφει ακόμη μεγαλύτερη μείωση στο 5,1%.

Πίν. 4: Αδρός συντελεστής γαμηλιότητας (γάμοι/1000 κατ.)

	Ελλάδα	Ευρώπη των 15
1960	7,0	7,9
1965	9,4	7,8
1970	7,7	7,7
1975	8,5	7,2
1980	6,5	6,3
1985	6,4	5,8
1990	5,8	6,0
1995	6,1	5,1

1998	5,3	5,0
1999	5,9	5,1

Πηγή: Eurostat, Δημογραφική Στατιστική (2001)

Σε όλες σχεδόν τις ευρωπαϊκές χώρες τα διαζύγια παρουσιάζουν συνεχώς ανοδικές τάσεις. Παρατηρώντας την εξέλιξη του δείκτη των διαζυγίων (την αναλογία σε 1000 κατοίκους) διαπιστώνουμε ότι στις Σκανδιναβικές χώρες, στο Ηνωμένο Βασίλειο και στο Βέλγιο σημειώνονται οι πιο υψηλοί δείκτες. Ο δείκτης των διαζυγίων στη Γαλλία, στη Γερμανία, στην Ολλανδία παρουσιάζει λιγότερο υψηλά ποσοστά, ενώ στις χώρες της Νότιας Ευρώπης σημειώνονται οι πιο χαμηλές αναλογίες διαζυγίων (Μαράτου -Αλιμπράντη).

Πίν. 5. Εξέλιξη δείκτη διαζυγίων (διαζυγια/ 1000 κατ.), 1960-1999.

Χώρες	1960	1970	1980	1990	1995	1999
Βέλγιο	0,5	0,7	1,5	2,0	3,5	2,6
Δανία	1,5	1,9	2,7	2,7	2,5	2,5
Γερμανία	1,0	1,3	1,8	2,0	2,1	2,3
Ελλάδα	0,3	0,4	0,7	0,6	1,1	0,9
Ισπανία	-	-	0,5	0,6	0,8	0,9
Γαλλία	0,7	0,8	1,5	1,9	2,0	2,0
Ιρλανδία	-	-	-	-	-	
Ιταλία	-	0,2	0,5	0,5	0,5	0,6
Λουξεμβούργο	0,5	0,6	1,6	2,0	1,8	2,4
Ολλανδία	0,5	0,8	1,8	1,9	2,2	2,1
Πορτογαλία	0,1	0,1	0,6	0,9	1,2	1,8
Ην. Βασίλειο	0,5	1,1	2,8	2,9	2,9	2,7
Αυστρία	1,1	1,4	1,8	2,1	2,3	2,4
Φινλανδία	0,8	1,3	2,0	2,6	2,7	2,7
Σουηδία	1,2	1,6	2,4	2,3	2,6	2,4
Ευρώπη των 15	0,5	0,8	1,4	1,8	1,8	1,8

Πηγή: Eurostat, Δημογραφική Στατιστική (2001)

Παρατηρώντας τις εκτός γάμου γεννήσεις στις χώρες της Ε.Ε. αναφέρουμε ότι στις Σκανδιναβικές χώρες και το Ην. Βασίλειο σημειώνονται τα μεγαλύτερα ποσοστά 45-50% του συνόλου των γεννήσεων ζώντων, αντίθετα στην Ελλάδα σημειώνεται το χαμηλότερο ποσοστό μόλις το 4% του συνόλου των γεννήσεων ζώντων γεγονός που οφείλεται στην παραδοσιακή δομή της ελληνικής οικογένειας. Τα ποσοστά των εκτός γάμου γεννήσεων στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης είναι γύρω στο 30% ενώ στην Ολλανδία, την Ιρλανδία και στις χώρες του Νότου τα ποσοστά κυμαίνονται στο 10-15% του συνόλου των γεννήσεων ζώντων.

Πίνακας 6: Εκτός γάμου γεννήσεις στις χώρες της Ε.Ε., 1960-1999

	1960	1970	1980	1990	1995	1999
Χώρες						
Βέλγιο	2,1	2,8	4,1	11,6	16,6	20,1
Δανία	7,8	11,0	33,2	46,4	46,5	44,9
Γερμανία	7,6	7,2	11,9	15,3	16,1	21,6
Ελλάδα	1,2	1,1	1,5	2,2	3,0	4,0
Ισπανία	2,3	1,4	3,9	9,6	11,1	14,1
Γαλλία	6,1	6,9	11,4	30,1	37,6	40,7
Ιρλανδία	1,6	2,7	5,0	14,6	22,3	30,9
Ιταλία	2,4	2,2	4,3	6,6	8,1	9,2
Λουξεμβούργο	3,2	4,0	6,0	12,8	13,1	18,6
Ολλανδία	1,4	2,1	4,1	11,4	15,5	22,8
Πορτογαλία	9,5	7,3	9,2	14,7	18,7	20,8
Ην. Βασίλειο	5,2	8,0	11,5	27,9	33,6	38,7
Αυστρία	13,0	12,8	17,8	23,6	27,4	30,5
Φινλανδία	4,0	5,8	13,1	25,6	33,1	38,7
Σουηδία	11,3	18,6	39,7	55,2	53,0	55,3
Ευρώπη των 15	5,1	5,6	9,6	19,6	23,4	27,2

Πηγή: Eurostat, Δημογραφική Στατιστική (2001)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΜΓΟ

Η επιθυμία της γυναίκας να είναι οικονομικά ανεξάρτητη, το επίπεδο εκπαίδευσης της γυναίκας, η ικανότητα της να αποκτά προσωπικό εισόδημα από τη συμμετοχή της στην αγορά εργασίας είναι μερικοί από τους παράγοντες που συνέβαλλαν στην αύξηση της μονογονεϊκότητας.

Ο κίνδυνος φτώχειας για νοικοκυριά με παιδιά το 2012 είναι υψηλός, με βάση την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (EU-SILC) για το έτος **2012** καταγράφεται ότι: οι μεγαλύτερες ομάδες παιδιών που κινδυνεύουν από τη φτώχεια είναι τα παιδιά που ζουν σε μονογονεϊκά νοικοκυριά καθώς τα μονογονεϊκά νοικοκυριά με ένα τουλάχιστον εξαρτώμενο παιδί είναι 66% (έναντι 43,2% το 2011) έναντι του συνόλου των νοικοκυριών με εξαρτώμενα παιδιά είναι 28,1% (έναντι 23,2% το 2011),

Παρατηρώντας τα στατιστικά δεδομένα που αφορούν την οικογενειακή κατάσταση των μονών γονέων αναφέρουμε ότι συναντάμε τους περισσότερους ανύπαντρους μονούς γονείς στη Δανία με ποσοστό 34%, στην Ιρλανδία 29%, στην Γερμανία 27%, στη Γαλλία 26% ενώ στις χώρες της Νότιας Ευρώπης τα χαμηλότερα ποσοστά όπως στην Ελλάδα με ποσοστό μόλις 2%, στην Ιταλία ποσοστό 10% αφού θεσμοί όπως ο γάμος και η οικογένεια αποτελούν σημαντικό και αναπόσπαστο κομμάτι της ιδιοσυγκρασίας και της παράδοσης των χωρών της Νότιας Ευρώπης(Μαράτου- Αλιμπράντη Λ.).

Πίνακας 7 Οικογενειακή και επαγγελματική κατάσταση των μονών γονέων

	Βέλγ	Δανία	Γερμ	Ελπ	Ισπ	Γαλ	Ιρλ.	Ιταλ.	Λουξ.	Ολ.	Αυστ	Πορτ	Φιλ.	ΗΒ	Ε.Ε-14
Άγαμοι ποτέ δεν παντρεύτη	12	34	27	2	14	26	29	10	18	14	26	12	27	25	21
Παντρεμένοι χωρισμένοι, σε διάσταση	69	63	58	52	39	55	42	47	50	69	55	50	62	67	57
Χήροι	19	3	15	46	47	19	29	43	23	17	19	38	11	8	22
Απασχολούμενοι	61	75	71	59	47	76	38	51	83	50	74	75	63 63	45	50
Άνεργοι	10	5	10	12	16	11	7	7	12	10	5	2	15	9	10
Μη ενεργοί	29	20	19	29	37	13	55	42	26	40	25	23	22	46	31

ΠΗΓΗ: EUROSTAT, ECHP, WAVE 3 (1996)-DREES calculations. Mrti, Vion (2001).

Ως άμεση συνέπεια του διαζυγίου είναι ότι οι μόνοι γονείς - μόνες μητέρες, αντιμετωπίζουν σοβαρά οικονομικά προβλήματα που σχετίζονται με την εξοικονόμηση χρημάτων για την κάλυψη των βασικών αναγκών των παιδιών τους για τροφή, στέγη, ένδυση, υπόδηση ακόμη και ψυχαγωγία κλπ, καθώς το εισόδημα που λαμβάνει από τη διατροφή ίσως να μην επαρκεί. Έτσι, οι μόνες μητέρες αναγκάζονται να αναζητήσουν εργασία είτε με τη μορφή της μερικής είτε με τη μορφή της πλήρους απασχόλησης.

Σε χώρες όπως η Σουηδία οι μόνες μητέρες έχουν τη δυνατότητα να εργασθούν ακόμη και σε θέσεις πλήρους απασχόλησης καθώς προσφέρονται σε αυτές διευκολύνσεις για τη φύλαξη των μικρών παιδιών τους αλλά και κοινωνικές παροχές ως αποτέλεσμα της οικογενειακής πολιτικής που έχει οικοδομηθεί στη χώρα αυτή.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι διευκολύνσεις για τη φύλαξη των μικρών παιδιών που παρέχονται στις μόνες μητέρες είναι περιορισμένες και τα επιδόματα δίνονται με βάση τον έλεγχο του εισοδήματος, με αποτέλεσμα να αναπτυχθεί η μερική απασχόληση αλλά και να υπάρχει εξάρτηση των μόνων μητέρων από το προνοιακό σύστημα με τη μορφή των επιδομάτων.

Πίνακας 8: Μόνες μητέρες, αρχηγ. νοικοκ (μόνες μητέρες) και παντρεμ/συμβιούσες μητέρες κάτω από όρια φτώχειας, 1993(%)

ΧΩΡΕΣ	Μόνες μητέρες	Μόνες μητέρες/αρχηγό νοικοκυριών	Παντρεμένες/συμβιούσες μητέρες
Βέλγιο	6,4	7,8	2,5
Δανία	22,9	24,6	0,9

Γερμανία	27,9	30,3	7,0
Γαλλία	19,7	21,4	6,9
Ελλάδα	16,3	18,0	5,8
Ιρλανδία	12,3	14,3	2,8
Ιταλία	8,9	8,4	3,9
Ολλανδία	27,6	29,7	6,0
Πορτογαλία	18,2	18,4	6,0
Ισπανία	7,8	9,2	3,6
Σουηδία	5,8	7,1	3,0
Ην. Βασίλ.	39,8	45,6	9,4

Πηγή: Eurostat, Δημογραφική Στατιστική (2001)

Διερευνώντας την οικογενειακή κατάσταση των μονών γονέων, διαπιστώνουμε ότι μονογονεϊκές οικογένειες θεωρούνται οι εξής οικογενειακές καταστάσεις όπως η παρουσία ενός γονέα εξαρχής συνήθως μια άγαμη μητέρα, το διαζύγιο ή ο θάνατος ενός από τους γονείς, η υιοθεσία του παιδιού από ένα άτομο αλλά και η απουσία του ενός γονέα οφειλόμενη σε μετανάστευση, εγκατάλειψη κλπ. Οι μόνοι γονείς είναι κυρίως διαζευγμένες /χωρισμένες και χήρες γυναίκες αλλά και στις περισσότερες χώρες σε σημαντικό πλέον βαθμό συναντάμε άτομα που δεν έχουν ποτέ παντρευτεί, δηλαδή ανύπαντρες μητέρες.

Σύνθεση Νοικοκυριών	%	1000
Παντρεμένα ζευγάρια χωρίς παιδιά	23,7	761
χωρίς άλλα συνοικούντα μέλη	84,5	646
με άλλα συνοικούντα μέλη	15,5	115
Παντρεμένα ζευγάρια με παιδιά	49,1	1573
χωρίς άλλα συνοικούντα μέλη	85,1	1339
με άλλα συνοικούντα μέλη	14,9	233
Μόνες μητέρες	4,8	155
χωρίς άλλα συνοικούντα μέλη	84,9	132
με άλλα συνοικούντα μέλη	15,1	23
Μόνοι πατέρες	1,2	38
χωρίς άλλα συνοικούντα μέλη	78,4	30
με άλλα συνοικούντα μέλη	21,6	8
Μονομελή νοικοκυριά	21,2	678
χωρίς άλλα συνοικούντα μέλη	27,4	186
με άλλα συνοικούντα μέλη	49,5	335
ΣΥΝΟΛΟ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ	100,0	3205

Οικογενειακή κατάσταση	% 1994	% 1996
Παντρεμένες, διαζευγμένες, χωρισμένες.	29,5	39,0
Χήρες	40,5	47,0

Ανύπαντρες, δεν έχουν ποτέ παντρευτεί.	29,8	2,0
Σύνολο	100,0	100,0

Πηγή: Ruspini (1998), Martin, Vion (2001)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΤΥΠΟΙ ΜΟΝΩΝ ΓΟΝΕΩΝ

Στην έκθεση της Κοινότητας για τις μονογονεϊκές οικογένειες (1989) γίνεται αναφορά σε τρεις τύπους μόνων γονέων βάσει της συζυγικής τους κατάστασης: χήροι-ες, μόνιμα χωρισμένοι-ες, και ανύπαντροι-ες (Τσιπτσέ Όλγα).

α) Η μητρότητα εκτός γάμου: αφορά τις γεννήσεις παιδιών εκτός γάμου από μόνες μητέρες όταν πρόκειται βέβαια για μονογονεϊκό σύστημα οργάνωσης της οικογένειας. Για ορισμένες γυναίκες η μητρότητα εκτός γάμου αποτελεί μια απόφαση συνειδητή στην οποία καταλήγουν μετά από μακρά επεξεργασία, για άλλες γυναίκες αποτελεί μια κάπως πιο παρορμητική απόφαση αποτέλεσμα αντίστασης-εναντίωσης στα καθιερωμένα ήθη, ενώ για κάποιες άλλες αποτελεί μια κατάσταση η οποία δεν ήταν επιθυμητή (Κογκίδου 1995).

Κατά συνέπεια παρουσιάζονται δύο τύποι άγαμης μητέρας:

- α) η χειραφετημένη και κοινωνικά-οικονομικά ανεξάρτητη γυναίκα που είναι σε θέση να αντεπεξέλθει στις απαιτήσεις τη κατάστασής της,
- β) η κοινωνικά περιθωριοποιημένη άγαμη μητέρα που έχει άμεση ανάγκη την οικονομική και κοινωνική στήριξη (Ρήγα Β. πρόλογος στο Caron J. Ανύπαντρες μητέρες, 1997). Αυτή η δεύτερη η κατηγορία μητέρων μειώνεται στα αστικά κέντρα αλλά στην ύπαιθρο ο ρυθμός μείωσης δεν είναι ο ίδιος. Οι ανύπαντρες μόνες μητέρες αυτής της κατηγορίας είναι συνήθως εκείνες που μετά από μία ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη αποφάσισαν ή αναγκάστηκαν να κρατήσουν το παιδί. Παλαιότερα η μητρότητα εκτός γάμου έφερε κοινωνικό στίγμα ωστόσο σήμερα οι κοινωνικές παραστάσεις διαφοροποιούνται και κατά συνέπεια η μητρότητα εκτός γάμου αποστιγματίζεται και αποδραματοποιείται σταδιακά (Κογκίδου, 1995). Εκείνο όμως που τη χαρακτηρίζει είναι η διατήρηση της προκατάληψης σε σχέση με τις άλλες μορφές μονογονεϊκότητας αν και σε μικρότερο βαθμό απ' ότι παλαιότερα.

Η μόνη μητέρα έχει να αντιμετωπίσει όχι μόνο τα εσωτερικά της αισθήματα, ενοχές, φοβίες ανασφάλειες, αβεβαιότητα, απογοήτευση αλλά και τις εξωτερικές αρνητικές επιδράσεις του περιβάλλοντός της. Στο στάδιο αυτό είναι εύκολο να χάσει την αυτοεκτίμησή της, να αποξενωθεί και να πάψει να εμπιστεύεται. Τα γενικά χαρακτηριστικά των ανύπαντρων μητέρων είναι η αδυναμία να ανταποκριθούν στον κοινωνικό τους ρόλο λόγω της έλλειψης υποστηρικτικών δικτύων. Η ανύπαντρη μητέρα έχει ανάγκη από κοινωνική φροντίδα από τα αρχικά κιόλας στάδια της εγκυμοσύνης καθώς και την ανάγκη ενός προστατευτικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο θα νιώθει ασφαλής, θα βρει κατανόηση, παραδοχή, και στήριξη για την αντιμετώπιση υγειονομικών προβλημάτων καθώς και των ζητημάτων που αφορούν την επιβίωσή της και την αποκατάστασή της μαζί με το παιδί της. Τέλος, οι ανύπαντρες μητέρες είναι η πιο ευάλωτη ομάδα γιατί δεν έχει εισοδήματα από διατροφές.

β) **Το διαζύγιο:** σύμφωνα με τον Roussel (1980) δεν αποτελεί παθολογική κατάσταση αλλά μάλλον μια σχεδόν φυσιολογική συνιστώσα του γάμου που θα υπάρχει και μελλοντικά. Η διαδικασία αναγνώρισης αυτής της μορφής οικογένειας που διαμορφώνεται με το διαζύγιο δεν ήταν μία απλή ιστορία. Παραδείγματος χάρη τη δεκαετία του '50 και του '60 στη Γαλλία «τα παιδιά του διαζυγίου» είχε θεωρηθεί ότι ανήκουν στην κατηγορία παιδιών «υψηλού κινδύνου» τόσο ψυχολογικά όσο και σε σχέση με παραβατικές και αντικοινωνικές συμπεριφορές. Κυριαρχούσε δηλαδή η αντίληψη ότι το παιδί αποτελεί το «θύμα» και μέσω των επιδράσεων που είχε το διαζύγιο σε αυτό στιγματιζόταν η ίδια η πράξη του διαζυγίου. Η οικογενειακή σταθερότητα αποκτά πλέον διαφορετική σημασία και η γονική μέριμνα παρέχεται στο γονέα που μπορεί να προσφέρει στο παιδί κοινωνική και συναισθηματική ασφάλεια» (Κογκίδου, 1995:178). Η μονογονεϊκότητα μετά το διαζύγιο μπορεί να πάρει τη μορφή πλήρους μονογονεϊκότητας ή της μονογονεϊκότητας των διακοπών και του Σαββατοκύριακου.

Η γονική επιμέλεια μετά το διαζύγιο είναι συνήθως κοινή και ο τόπος κατοικίας του παιδιού καθορίζεται από το δικαστήριο με γνώμονα το συμφέρον του παιδιού. Ο χωρισμός του ζευγαριού παίρνει συχνά τη μορφή εγκατάλειψης. Πρόκειται συνήθως ενός συντρόφου την οποία ο άλλος υφίσταται και συνεπώς είναι γι αυτόν περισσότερο επώδυνη. Η τραυματική αυτή διαδικασία μπορεί να έχει άμεση επίδραση στην άσκηση του γονεϊκού ρόλου. Στην περίπτωση που το διαζύγιο αποτελεί αποτέλεσμα κοινής απόφασης, μετά από διεξοδικές διαδικασίες, μπορεί να δίνει περισσότερα περιθώρια για διατήρηση μιας υγιούς και ικανοποιητικής σχέσης του παιδιού με τους γονείς του χωρίς όμως αυτό να αποτελεί εγγύηση. Το διαζύγιο είναι δυνατόν να αποτελεί λιγότερο επίπονη διαδικασία από ότι η διάσταση, με την έννοια ότι στην περίπτωση του διαζυγίου το δικαστήριο αποφασίζει για τους οικονομικούς διακανονισμούς και τη ευθύνη των παιδιών. (Κογκίδου, 1995).

γ) **Η χηρεία:** δεν αποτελεί πλέον την πιο συνηθισμένη αιτία μονογονεϊκότητας, καθώς ο μέσος όρος ζωής του άνδρα αυξάνεται. Οι μόνοι γονείς αυτής της κατηγορίας είναι μεγαλύτεροι σε ηλικία και έχουν υψηλότερη θέση κοινωνικά εξαιτίας του ότι για τους μόνους γονείς αυτής της κατηγορία η μονογονεϊκότητα θεωρήθηκε αναπόφευκτη. Οι χήρες μητέρες είναι λιγότερο δραστήριες οικονομικά σε σύγκριση με τις άλλες κατηγορίες μόνων μητέρων και βρίσκονται σε καλύτερη οικονομική κατάσταση από τις υπόλοιπες μόνες μητέρες γιατί έχουν κάποια σύνταξη και κρατούν όλη την περιουσία που είχαν ως διγονεϊκή οικογένεια. Επίσης συνήθως χουν καλύτερη κοινωνική ασφάλιση και τα παιδιά τους είναι μεγαλύτερης ηλικίας.

Οι μονογονεϊκές οικογένειες αποτελούν μια κατεξοχήν «ευπαθή» ομάδα του πληθυσμού, αφού αντιμετωπίζουν ισχυρές πιέσεις σε δύο μέτωπα: οικογενειακές ευθύνες και εργασιακή ζωή. Οι επιπτώσεις των πιέσεων αυτών εξαρτώνται τόσο από τη «συνεισφορά» του πρώην συντρόφου αλλά και των οικογενειακών και άλλων κοινωνικών δικτύων βοήθειας, όσο και από τις προνοιακές ρυθμίσεις και τις δυνατότητες πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες.

Στο πλαίσιο διαφόρων κοινωνικοοικονομικών παροχών για την προστασία των εργαζομένων και στη χώρα μας, ιδιαίτερη μέριμνα λαμβάνεται από την πολιτεία για τις μονογονεϊκές οικογένειες. Τα μέτρα που έχουν θεσπιστεί στοχεύουν στη διασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης των οικογενειών αυτών και περιλαμβάνουν:

- επιδόματα
- στεγαστικά δάνεια
- προτεραιότητα στους παιδικούς σταθμούς
- προγράμματα κατάρτισης, ένταξης και επανένταξης στην παραγωγή
- ψυχολογική υποστήριξη και επιχορήγηση επαγγελματικών πρωτοβουλιών και δραστηριοτήτων κ.ά.

Παρακάτω θα αναφερθούμε σε μια σειρά παροχών, με τη μορφή επιδομάτων και όχι μόνο που βασικό γνώμονα έχουν να διευκολύνουν και να στηρίζουν την μονογονεϊκή οικογένεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΑΡΟΧΕΣ ΜΟΝΟΓΟΝΕΑ

Αναφορικά με την οικονομική στήριξη των μονογονεϊκών οικογενειών με χαμηλό εισόδημα, προβλέπεται η ένταξή τους είτε στο πρόγραμμα οικονομικής ενίσχυσης απροστάτευτων παιδιών (αν και αυτό δεν αφορά αυτές καθαυτές τις μονογονεϊκές οικογένειες, αλλά τα απροστάτευτα παιδιά) είτε στο πρόγραμμα ενίσχυσης οικογενειών «σε κρίση». Επίσης προβλέπεται η χορήγηση και κάποιων άλλων επιδομάτων, που απευθύνονται γενικώς σε οικογένειες με χαμηλό εισόδημα συμπεριλαμβανομένων και των μονογονεϊκών. Συγκεκριμένα, οι εργαζόμενοι μονο-γονείς επωφελούνται από τις παρακάτω παροχές:

- **Γονική άδεια** (άνευ αποδοχών) για την ανατροφή του παιδιού, διάρκειας έως 7 μήνες στους μονογονείς εργαζόμενους στον ιδιωτικό τομέα μέχρι το παιδί να συμπληρώσει την ηλικία των τριεσήμισι (3,5) ετών (άρθρο 5 του ν. 1483/84, ΦΕΚ Α' 153/8-10-1984, όπως συμπληρώθηκε και επεκτάθηκε με το άρθρο 25 του ν. 2639/98, ΦΕΚ Α' 205/2-9-1998).
- **Επίδομα γάμου** και στους αρχηγούς ΜΓΟ στον ιδιωτικό τομέα (άρθρο 20 του ν. 1849/89, ΦΕΚ Α' 113/8-5-1989).
- **Επίδομα γάμου** και στους αρχηγούς ΜΓΟ και στο δημόσιο τομέα, εφόσον τους έχει ανατεθεί η επιμέλεια του παιδιού (άρθρο 11 του ν. 3205/03, ΦΕΚ 297Α/23-12-2003).
- Σύμφωνα με την Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας 2002-2003 ο εργαζόμενος άγαμος/-η, χήρος/-α γονέας στον ιδιωτικό τομέα που έχει την επιμέλεια του παιδιού, δικαιούται άδεια με αποδοχές έξι (6) εργάσιμων ημερών το χρόνο, πέραν αυτής που δικαιούται από άλλες διατάξεις. Γονέας με τρία (3) παιδιά ή περισσότερα, δικαιούται άδεια οκτώ (8) εργάσιμων ημερών. Η άδεια αυτή χορηγείται λόγω

αυξημένων αναγκών φροντίδας παιδιών ηλικίας μέχρι δώδεκα (12) ετών συμπληρωμένων, χορηγείται εφάπαξ ή τμηματικά μετά από συνεννόηση με τον εργοδότη, σύμφωνα με τις ανάγκες του γονέα και δεν πρέπει να συμπίπτει χρονικά με την αρχή ή το τέλος της ετήσιας κανονικής άδειας.

- Σύμφωνα με το Νέο Δημοσιούπαλληλικό Κώδικα (άρθρο 53, Ν. 3528/07, ΦΕΚ Α' 26/9-2-07), **για το γονέα δημόσιο υπάλληλο** που είναι άγαμος ή χήρος ή διαζευγμένος ή έχει αναπηρία 67% και άνω, το κατά μία ώρα μειωμένο ωράριο ή η συνεχόμενη άδεια ανατροφής τέκνου προσαυξάνονται κατά έξι (6) μήνες ή ένα (1) μήνα αντίστοιχα.

Επίσης, με το ίδιο άρθρο, σε περίπτωση διάστασης, διαζυγίου, χηρείας ή γέννησης τέκνου χωρίς γάμο των γονέων του, τις διευκολύνσεις για την ανατροφή τέκνου τις δικαιούται ο γονέας που ασκεί την επιμέλεια.

Προγράμματα Παιδικών Σταθμών

Παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών εγγράφονται κατά προτεραιότητα στους Παιδικούς Σταθμούς των ΟΤΑ, καθώς επίσης και στους σταθμούς του ΠΙΚΠΑ, του ΕΟΠ, του Ιδρύματος Βρεφονηπιακών Σταθμών, Αθηνών, Λάρισας και Θεσσαλονίκης (με βάση τον Πρότυπο Κανονισμό Λειτουργίας Δημοτικών και Κοινοτικών Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου Παιδικών και Βρεφονηπιακών Σταθμών, αρ. απ. 16065/22-4-02, ΦΕΚ Β' 497/22-4-2002).

ΕΠΙΔΟΜΑΤΑ

Αναφορικά με την οικονομική στήριξη των μονογονεϊκών οικογενειών με χαμηλό εισόδημα, προβλέπεται η ένταξή τους είτε στο πρόγραμμα οικονομικής ενίσχυσης απροστάτευτων παιδιών (αν και αυτό δεν αφορά αυτές καθαυτές τις μονογονεϊκές οικογένειες, αλλά τα απροστάτευτα παιδιά) είτε στο πρόγραμμα ενίσχυσης οικογενειών «σε κρίση». Επίσης προβλέπεται η χορήγηση και κάποιων άλλων επιδομάτων, που απευθύνονται γενικώς σε οικογένειες με χαμηλό εισόδημα συμπεριλαμβανομένων και των μονογονεϊκών.

Το **Πρόγραμμα Οικονομικής Ενίσχυσης Απροστάτευτων Παιδιών**, λόγω έλλειψης πατρικής προστασίας, χρηματοδοτείται από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, με βάση το Ν.4051/60 «περί ενισχύσεως απροστάτευτων παιδιών». Ο νόμος αυτός καθώς και τα προεδρικά διατάγματα¹⁶ που εκδόθηκαν στη συνέχεια θέτουν τις γενικές προϋποθέσεις υπαγωγής των δικαιούχων παιδιών στο συγκεκριμένο πρόγραμμα προστασίας και εξειδικεύουν τα οικονομικά κριτήρια και το ύψος της παρεχόμενης ενίσχυσης. Αρμόδιες υπηρεσίες για την καταβολή του επιδόματος αυτού είναι οι Διευθύνσεις Κοινωνικής Πρόνοιας των κατά τόπους Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων.

Έτσι λοιπόν Διευθύνσεις Κοινωνικής Πρόνοιας, καταβάλλουν μηνιαίο επίδομα 44 ευρώ σε παιδιά που στερούνται της πατρικής προστασίας για οποιοδήποτε λόγο μέχρι συμπλήρωσης του 16ου έτους της ηλικίας τους, με την προϋπόθεση ότι το μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα δεν υπερβαίνει (για διμελή οικογένεια) τα 235 ευρώ (προσαυξανόμενο κατά 20 ευρώ για κάθε επιπλέον μέλος, αφαιρουμένου του ποσού που τυχόν καταβάλλεται για ενοίκιο).

Επίσης, χορηγείται **Πολυτεκνικό επίδομα** στη μητέρα χωρίς σύζυγο (άγαμη, χήρα, διαζευγμένη) εφόσον έχει την επιμέλεια **τριών (3) τουλάχιστον άγαμων παιδιών** ηλικίας μέχρι 23 ετών και είναι η μόνη υπόχρεος για τη διατροφή τους (το επίδομα χορηγείται από

τον ΟΓΑ βάσει των ν. 1892/90 - άρθρο 63, ν. 2459/97 - άρθρο 39, ν. 2972/01 - άρθρο 50 & ν. 3454/06 - άρθρο 6). Το επίδομα αυτό επίσης χορηγείται και στο χήρο πατέρα ο οποίος έχει την επιμέλεια τουλάχιστον **τριών (3)** άγαμων παιδιών μέχρι 23 ετών.

Αρωγοί στην προσπάθεια οικονομικής ενίσχυσης των μονογονεϊκών οικογενειών είναι: οι **μονάδες κοινωνικής φροντίδας «Αναρρωτήριο Πεντέλης», η Παιδόπολη «Άγιος Ανδρέας»** Καλαμακίου και το **Κέντρο Βρεφών «Η Μητέρα»** που εφαρμόζουν προγράμματα για την προστασία και την κοινωνικοοικονομική επανένταξη των μονογονεϊκών οικογενειών και άλλων ευπαθών ομάδων που έχουν άμεση ανάγκη οικονομικής και κοινωνικής βοήθειας. Στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας, παρέχουν πανελλαδικά, μηνιαία οικονομική ενίσχυση 105,65 ευρώ σε μονογονείς με ένα παιδί ή 148,20 ευρώ σε μονογονείς με δύο παιδιά, με την προϋπόθεση ότι το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα δεν υπερβαίνει τα 2.817 ευρώ και ότι δεν λαμβάνουν το επίδομα απροστάτευτου παιδιού.

Παρέχονται οικονομικές ενισχύσεις και επεκτείνονται κοινωνικά πολυτεχνικά δικαιώματα σε γονείς με **τρία (3) παιδιά** (ν. 3454/06, ΦΕΚ Α' 75/7-4-2006). Μεταξύ άλλων, προβλέπεται (α) η καταβολή από το Δημόσιο **εφάπαξ παροχής ύψους 2.000 ευρώ στη μητέρα που αποκτά τρίτο παιδί από 1.1.2006 και μετά**, (β) η υποχρέωση των φορέων του δημοσίου τομέα να προσλαμβάνουν σε καθορισμένο ποσοστό γονείς οικογενειών με τρία παιδιά και τέκνα αυτών, (γ) η χορήγηση «Κάρτας πολιτισμού» σε γονείς και τα τέκνα οικογενειών με τρία παιδιά, κ.λπ

Ακόμη από τον ΟΓΑ χορηγείται **Επίδομα τρίτου παιδιού** βάσει των ν. 1892/90 (άρθρο 63), ν. 2459/97 (άρθρο 39) & ν. 2972/01 (άρθρο 50). Το επίδομα είναι μηνιαίο, ανέρχεται σε 164 ευρώ και καταβάλλεται μέχρι τη συμπλήρωση του βου έτους της ηλικίας του παιδιού.

Επίδομα Μητρότητας Ανασφαλιστών καταβάλλεται σύμφωνα με το άρθρο 4, παρ. 5, του ν. 1302/82 (ΦΕΚ Α' 133/29-10-1982) σε εργαζόμενες γυναίκες που δεν δικαιούνται αντίστοιχη παροχή από κάποιο ασφαλιστικό φορέα ή είναι ανασφάλιστες. Το ύψος του επιδόματος ανέρχεται στα 440 ευρώ εφάπαξ. Αρμόδια υπηρεσία για τη χορήγηση του επιδόματος είναι οι Δ/νσεις και τα Τμήματα Πρόνοιας των Νομ/κών Αυτοδιοικήσεων της Χώρας.

Ισόβια σύνταξη χορηγείται στη μητέρα μονογονέα με τρία παιδιά η οποία δεν δικαιούται πλέον το πολυτεχνικό επίδομα, επειδή και το τελευταίο άγαμο τέκνο συμπλήρωσε το 23ο έτος της ηλικίας του ή παντρεύτηκε.

τα παρακάτω αρμόδια Υπουργεία γίνεται η

Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών:

- Δικαιούνται **εισοδηματική ενίσχυση** οι οικογένειες Ελλήνων υπηκόων και υπηκόων κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμπεριλαμβανομένων και των **μονογονεϊκών**, των οποίων τα μέλη κατοικούν σε ορεινές ή μειονεκτικές περιοχές (Ν. 3016/2002, άρθρο 27, παρ.2).
  - Ισχύουν **αυξημένα όρια κάλυψης στεγαστικών αναγκών** για το διαζευγμένο, χήρο ή άγαμο γονέα που έχει την επιμέλεια ανηλίκων τέκνων.

Οι παραπάνω δικαιούχοι τυγχάνουν της εκάστοτε ισχύουσας προσαυξημένης απαλλαγής του **εγγάμου**.

- Κατά την απόκτηση περιουσίας μετά από **γονική παροχή**, στην περίπτωση που ο ένας από τους γονείς έχει αποβιώσει, η αξία της περιουσίας που υπόκειται στο μισό του φόρου δωρεάς ανέρχεται στις **130.000** ευρώ. Στην περίπτωση δηλαδή των **μονογονεϊκών** οικογενειών τα τέκνα υπόκεινται σε **μειωμένη** φορολογία (Ν. 3427/05).
  - Στη φορολογία μεγάλης ακίνητης περιουσίας σε περίπτωση **θανάτου** ή διαζυγίου, το **αφορολόγητο** ποσό του επιζώντος ή διαζευγμένου συζύγου **προσαυξάνεται** κατά εξήντα μία χιλιάδες εξακόσια πενήντα (61.650) ευρώ για καθένα από τα δύο πρώτα ανήλικα παιδιά του, και κατά εβδομήντα τρεις χιλιάδες τετρακόσια (73.400) ευρώ για καθένα από τα επόμενα ανήλικα τέκνα του, των οποίων έχει τη **γονική μέριμνα** (Ν. 2459/97, άρθρο 25, παρ. 20).
  - Όταν έχουμε τη γέννηση **τέκνου εκτός γάμου**, η γονική μέριμνα ασκείται μόνο από τον ένα γονιό και στην περίπτωση αυτή το συνολικό αφορολόγητο του τέκνου του προστίθεται σε εκείνο του άγαμου γονέα.

Υπουργείο Εθνικής Άμυνας

Από το **Γραφείο Στρατολογικής Πολιτικής** έχουν καθιερωθεί (Ν. 3421/05) τα εξής:

- Ο γιος **άγαμης** μητέρας υπηρετεί 9 μήνες θητεία (ο μόνος ή ο μεγαλύτερος).
- Ο γιος **ορφανός** από τον **ένα γονέα** υπηρετεί 9 μήνες θητεία (ο **μόνος ή μεγαλύτερος γιος**).

Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων

- Οι πολύτεκνοι εκπαιδευτικοί, συμπεριλαμβανομένων των **μονογονέων** τρία παιδιά που έχουν τη γονική μέριμνα, την επιμέλεια και είναι οι μόνοι υπόχρεοι σε διατροφή αυτών (Ν. 3454/06, άρθρο 6, παρ. 2), διορίζονται σε θέσεις εκπαιδευτικών των κλάδων ΠΕ πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ανεξάρτητα από τη συμμετοχή τους σε διαγωνισμό του ΑΣΕΠ (Ν. 3255/04, άρθρο 6, παρ. 3, ΦΕΚ Α' 138). Εντάσσονται στις ειδικές κατηγορίες και μετατίθενται στην περιοχή μετάθεσης της πρώτης προτίμησής τους (Π.Δ. 50/1996 άρθρο 13, παρ. 1β, ΦΕΚ Α' 45).
- Όσον αφορά στις μεταθέσεις εκπαιδευτικών, οι μονογονείς (με επιμέλεια άγαμων, ανηλίκων ή σπουδαζόντων παιδιών) λαμβάνουν τα μόρια του γάμου (Π.Δ. 39/1998 άρθρο 1, παρ. 1, ΦΕΚ Α' 43, όπως διορθώθηκε και ισχύει, ΦΕΚ Α' 262/1998).
- Επιτρέπεται η χωρίς ποσοτικό περιορισμό μετεγγραφή των ορφανών σπουδαστών, και συγκεκριμένα «επιτρέπονται οι μετεγγραφές των ορφανών από τον έναν ή και από τους δύο γονείς, εφόσον ο μέσος όρος του συνολικού οικογενειακού εισοδήματος των τριών τελευταίων οικονομικών ετών δεν υπερβαίνει το ποσό των 35.000 ευρώ» (Ν. 3282/04 που αφορά στις μετεγγραφές σπουδαστών εσωτερικού, ΦΕΚ Α' 208/1-11-04, σχετική ενημερωτική εγκύκλιος Φ.1/84811/Β3/ 24-8-06).

Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας

Οι γυναίκες οι οποίες έχουν τρία (3) τουλάχιστον παιδιά και οι άνδρες, με την επιπρόσθετη προϋπόθεση για αυτούς, να είναι χήροι ή διαζευγμένοι και να έχουν την επιμέλεια των

ανήλικων ή ανίκανων παιδιών με δικαστική απόφαση εφόσον είναι ασφαλισμένες-οι στα Ταμεία Συντάξεως του προσωπικού των τραπεζών, το Τ.Α.Π. - Ο.Τ.Ε., το Τ.Σ.Π. - Η.Σ.Α.Π., τον Ο.Α.Π. - Δ.Ε.Η., το Τ.Σ.Ε.Α.Π.Γ.Σ.Ο. και το Τ.Α.Π. - « Η ΕΘΝΙΚΗ » (υπαγόμενες-οι στην ασφάλιση οποιουδήποτε φορέα ασφάλισης, για πρώτη φορά πριν την 01.01.1993), θεμελιώνουν δικαίωμα συνταξιοδότησης λόγω γήρατος, με τη συμπλήρωση είκοσι (20) ετών ασφάλισης, ανεξαρτήτως ορίου ηλικίας τόσο των ιδίων όσο και των παιδιών τους. (Ν. 1902/90 άρθρο 10, παρ. 8, όπως ισχύει μετά την αντικατάστασή του με 2084/92).

Οργανισμός Εργατικής Εστίας

- Οι άγαμες μητέρες και τα προστατευόμενα μέλη τους δικαιούνται κάθε έτος Δελτίων κοινωνικού τουρισμού, ανεξάρτητα εάν έλαβαν την παροχή αυτή κατά το προηγούμενο έτος. Προϋπόθεση αποτελεί να έχουν πραγματοποιήσει κατά το προηγούμενο έτος 50 ημέρες εργασίας ή 50 ημέρες επιδοτούμενης ανεργίας.
- Τα παιδιά των μονογονεϊκών οικογενειών μπορούν να φιλοξενηθούν δωρεάν σε βρεφονηπιακούς σταθμούς του οργανισμού.

Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας (ΟΕΚ)

- Απαιτούνται μειωμένες ασφαλιστικές προϋποθέσεις για τη συμμετοχή των μονογονεϊκών οικογενειών σε οποιοδήποτε από τα προγράμματά του.

Συγκεκριμένα:

- 700 ένημα για τις ανύπαντρες μητέρες και τους χήρους/ες
- μόλις 500 ένημα για τις ίδιες κατηγορίες αν υπάρχει αναπηρία 67% και άνω στην οικογένεια.

Υπάρχει ειδικό διαρκές πρόγραμμα για τη στεγαστική συνδρομή σε άγαμες μητέρες σύμφωνα με το οποίο: ή παραχωρούνται έτοιμες κατοικίες σε άγαμες μητέρες, εφόσον υπάρχουν διαθέσιμες, ή παραχωρούνται στεγαστικά δικαιώματα για την εξεύρεση κατοικίας στην ελεύθερη αγορά, απόκτησή της από τον ΟΕΚ και παραχώρηση στη δικαιούχο, ή χορηγείται άτοκο δάνειο από κεφάλαια του ΟΕΚ με περίοδο αποπληρωμής τα 25 χρόνια.

Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.)

Ένταξη των γυναικών-αρχηγών μονογονεϊκών οικογενειών στην αγορά εργασίας με την υλοποίηση ειδικών προγραμμάτων επιδότησης Νέων Θέσεων Εργασίας, επιδότησης Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών ατόμων ευπαθών κοινωνικών ομάδων και επιδότησης Εργοδοτών για πρόσληψη ατόμων που ανήκουν σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης

Χορηγείται στους ανασφάλιστους και οικονομικά αδύνατους γονείς βιβλιάριο δωρεάν χορήγησης φαρμάκων και νοσοκομειακής περίθαλψης στα Νοσηλευτικά Ιδρύματα του ΕΣΥ τόσο για τους ίδιους όσο και για τα προστατευόμενα από αυτούς παιδιά τους.

Λειτουργούν σε όλη τη χώρα Κοινωνικές Υπηρεσίες που προσφέρουν ψυχολογική και κοινωνική στήριξη σε κάθε μονογονεϊκή οικογένεια όταν τους ζητηθεί.

- Στις Αυτοδιοικήσεις της χώρας λειτουργούν οι Δ/νσεις Πρόνοιας όπου μέσω των Κοινωνικών Υπηρεσιών παρέχεται ψυχολογική στήριξη και βοήθεια στην άγαμη μητέρα.

- Στο πλαίσιο του Εθνικού Κέντρου Μέσης Βοήθειας προβλέπονται ξενώνες προσωρινής φιλοξενίας σε Αθήνα και Θεσ/νίκη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

ΦΟΡΕΙΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΗΣ ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Κέντρο ΒΠρεφών «Η ΜΗΤΕΡΑ»

Περίθαλψη της μόνης γυναίκας που κυοφορεί εντός του Κέντρου Βρεφών «Η ΜΗΤΕΡΑ» σε ειδικό Τμήμα στο οποίο μπορούν να φιλοξενηθούν έως 20 μητέρες.

- Παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και κάλυψη του τοκετού.
- Ενίσχυσή της σε χρήμα ή είδη.
- Συνεργασία με το οικογενειακό της περιβάλλον και επανένταξή της σ' αυτό.
- Φιλοξενία του βρέφους της μετά τον τοκετό στο Κέντρο Βρεφών «Η ΜΗΤΕΡΑ» και περίθαλψη της ίδιας για όσο διάστημα επιβάλλεται από την υγεία της και τις συνθήκες αποκατάστασής της.
- Προστασία του παιδιού της μέχρι να είναι έτοιμη: α) να το αναλάβει ή β) η τοποθέτησή του σε ανάδοχη οικογένεια ή γ) η υιοθεσία του.

Στις μονογονεϊκές οικογένειες που αναλαμβάνουν το παιδί τους, το Κέντρο Βρεφών «Η ΜΗΤΕΡΑ» παρέχει συμβουλευτική υποστήριξη, βοήθεια σε είδος, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, οικονομική ενίσχυση, τοποθέτηση σε διαμέρισμα (<http://www.kvmhtera.gr/index.php>).

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α)

Παρέχει ψυχοκοινωνική στήριξη και προσωρινή φιλοξενία στις μονογονεϊκές οικογένειες που έχουν ανάγκη (www.ekka.org.gr).

ΚΕΝΤΡΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ (ΚΕΣΟ) ΙΕΡΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

Στηρίζει όλους τους τυπους οικογενειων & ιδιαίτερα τις μονογονεϊκες οικογενειες καθώς αξιοποιεί για την δωρεάν αναγνώριση τέκνων εκτός γάμου (www.kesoiaa.gr).

Κ.Ε.Θ.Ι

Στα Κέντρα Συμβουλευτικής και Ενημέρωσης Γυναικών του ΚΕΘΙ παρέχεται νομική, ψυχολογική και συμβουλευτική στήριξη και στις γυναίκες αρχηγούς ΜΓΟ.

Βέβαια, όλα αυτά τα προγράμματα έχουν πλέον δυσκολία στην απόδοσή τους λόγω της διαρκώς αυξανόμενης οικονομικής κρίσης.

«Κιβωτός του Κόσμου»

Η «Κιβωτός του Κόσμου» είναι ένας Μη Κερδοσκοπικός Οργανισμός Ειδικής Μέριμνας και Προστασίας Μητέρας και Παιδιού, που ιδρύθηκε το 1998 από τον πατέρα Αντώνιο Παπανικολάου και δραστηριοποιείται πάνω στη μέριμνα παιδιών που ζούσαν σε συνθήκες παραμέλησης και εγκατάλειψης, χωρίς ιατρική φροντίδα, χωρίς μέλλον, τα περισσότερα από μονογονεϊκές οικογένειες, και πολλά χωρίς γονείς (<http://www.kivotostoukosmou.org/kivotos/>).

Πριν από κάποια χρόνια, η εικόνα ενός γονιού που μεγάλωνε μόνος το παιδί του αποτελούσε ταμπού και προκαλούσε συχνά κριτική και πικρά σχόλια. Τα χωρισμένα ζευγάρια ή οι ανύπαντρες μητέρες δεν αισθάνονται πια ότι στοχοποιούνται και περιθωριοποιούνται όπως συνέβαινε παλαιότερα. Σε αυτή την κατεύθυνση έχει συμβάλει ο σύγχρονος τρόπος ζωής, με τη βελτίωση του μορφωτικού, κοινωνικού και οικονομικού επιπέδου και η οικονομική χειραφέτηση της γυναίκας.

Κυριαρχεί η αντίληψη ότι η μονογονεϊκότητα είναι μία κατάσταση αποκλίνουσα και παθολογική καθώς και ότι παράγει ψυχοπαθολογικές καταστάσεις. Υπάρχουν ωστόσο ερευνητικά δεδομένα που υποστηρίζουν ότι η μονοτονική οικογένεια είναι απλώς ένα σύστημα με διαφορετική δομή και ότι η διαφορετικότητα αυτή δεν είναι απαραίτητα καταστροφική για τα μέλη του συστήματος. Το στοιχείο εκείνο που διαφοροποιείται στις μονογονεϊκές οικογένειες είναι η εσωτερική δομή και οργάνωση. Η δε ψυχολογική ευεξία των μελών μιας οικογένειας καθορίζεται κυρίως από τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του συστήματος και όχι από τον αριθμό των γονέων.

Τα διάφορα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μονογονεϊκές οικογένειες δεν σημαίνουν τόσο αποτυχία της συγκεκριμένης οικογενειακής δομής, όσο αποτυχία του κοινωνικού και οικονομικού συστήματος πολιτικής ως προς την ενσωμάτωσή τους. Σε αυτό το σημείο θα αναφερθούμε σε εκείνα τα προβλήματα που έρχονται αντιμέτωποι οι μονοί γονείς και δυσχεραίνουν την καθημερινή τους ζωή αλλά και το σύνολο των διαπροσωπικών τους σχέσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΟΙ ΜΟΝΟΙ ΓΟΝΕΙΣ

Διεθνώς, διαπιστώνεται ότι το 50-70% των γάμων καταλήγει σε διαζύγιο, με αποτέλεσμα εκατομμύρια παιδιά σε όλο τον κόσμο να κινδυνεύουν από προβλήματα που έχουν συνδεθεί με την αρνητική εξέλιξη της διάλυσης της οικογένειας. Το ζευγάρι χωρίζει η οικογένεια διαλύεται και μαζί μ' αυτήν αλλάζουν μορφή η καθημερινότητα, οι ρυθμοί, οι συνήθειες, οι παρέες, η οικονομική κατάσταση, τα πάντα. Τίποτα δεν είναι όπως ήταν πριν, κι αυτό είναι δύσκολο και οδυνηρό για όλα τα μέλη της οικογένειας και όχι μόνο. Ο πατέρας είναι αυτός που στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων απομακρύνεται από την οικογένεια και αντιμετωπίζει τον αποχωρισμό από τα παιδιά του και την

οικογενειακή ζωή, και, κατά συνέπεια, στην αρχή τουλάχιστον, τη μεγαλύτερη απώλεια και τη μοναξιά. Η μητέρα μένει με τα παιδιά κι έτσι εξακολουθεί να έχει την αίσθηση της αρχικής οικογένειας. Αυτό, έστω και υπό αυτές τις συνθήκες, δηλαδή χωρίς σύζυγο, είναι ένα μεγάλο πλεονέκτημα, έχει όμως τεράστιο κόστος (Ρούσσης Αναστάσιος).

Ο μονογονέας έρχεται ανατιμέτωπος με ένα σωρό προβλήματα, μεταξύ αυτών των προβλημάτων περιλαμβάνονται: η αποτυχία στο σχολείο, η απόρριψη από τα άλλα παιδιά, η παιδική κατάθλιψη, τα προβλήματα υγείας και η αντικοινωνική- παραβατική συμπεριφορά. Παρόμοια προβλήματα, ωστόσο, μπορούν να παρουσιάσουν και παιδιά από δυστυχισμένες ή ταλαιπωρημένες από συγκρούσεις οικογένειες, ακόμη και όταν οι γονείς δεν καταλήγουν στο χωρισμό και στο διαζύγιο (Χατζηχρήστου, 1999)

Ο γονέας που μεγαλώνει μόνος τα παιδιά του, καλείται να αναλάβει πολλαπλούς ρόλους. Αρχικά να διαχειριστεί τις οικονομικές δυσκολίες που μπορεί να είναι και πολύ σοβαρές ειδικά στις περιπτώσεις των ανύπαντρων μητέρων και των χήρων συχνά όμως και των διαζευγμένων όπου ναι μεν υπάρχει ο άλλος γονιός αλλά δεν συνεισφέρει οικονομικά. Παράλληλα είναι επιφορτισμένοι με τα πρακτικά θέματα της καθημερινότητας της οικογένειάς τους (μαγείρεμα, καθαριότητα, διάβασμα παιδιών, εξωσχολικές δραστηριότητες κλπ), την κάλυψη των συναισθηματικών αναγκών των παιδιών τους, την έλλειψη ελεύθερου χρόνου, τη μοναξιά τους κλπ. Αυτά ισχύουν σε κάποιες περιπτώσεις και για τους διαζευγμένους γονείς, όταν ο γονιός που απουσιάζει δεν συμμετέχει στην καθημερινότητα των παιδιών του. Η κοινωνική ζωή ενός τέτοιου γονέα συχνά περιορίζεται και φαίνεται ότι υπάρχει μια τάση κοινωνικού αποκλεισμού δεδομένου ότι αποφεύγει να συναναστρέφεται με ανόμιες οικογένειες ενώ συχνά νιώθει ότι δεν είναι επιθυμητός ο ίδιος και τα παιδιά του. Συνήθως αναζητά παρέες με άτομα που βρίσκονται στην ίδια κατάσταση με τον ίδιο. Όλα αυτά λειτουργούν πιεστικά στην ψυχολογία του μόνου γονιού, όπου συχνά φαίνεται ανασφαλής, αγχωμένος, απαισιόδοξος, ή κατακλύζεται από αρνητικές σκέψεις για το μέλλον του ίδιου και των παιδιών του. Το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας του είναι γεμάτο με ευθύνες και υποχρεώσεις. Μαρτυρίες μόνων γονιών αναφέρουν ότι δεν έχουν καθόλου ελεύθερο χρόνο δεν βγαίνουν με φίλους και έχουν μεγάλα διαστήματα που αισθάνονται μόνοι. Για πολλές μητέρες η μονογονεικότητα συνεπάγεται μοναχικότητα, απομόνωση και αδυναμία για τη δημιουργία ερωτικών σχέσεων.

Άλλο σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο μόνος γονέας είναι ο κίνδυνος να ταυτιστεί το παιδί με το γονέα και να εγκλωβιστεί σε έναν κόσμο που δεν αφήνει χώρο για άλλα άτομα. Αποτέλεσμα είναι η δημιουργία μιας συναισθηματικής σχέσης με έντονα χαρακτηριστικά σε διάρκεια και ένταση, όπου αντίστοιχα ο γονέας προσκολλάται στο παιδί και αναπτύσσει μια σχέση εξάρτησης και ταύτισης μαζί του. Οι μητέρες, ειδικότερα, γίνονται πιο κτητικές, άκαμπτες στη συμπεριφορά τους απέναντι στα παιδιά τους. Με αυτό τον τρόπο δεν προάγονται η ωρίμαση του παιδιού και η δημιουργία ατομικής ταυτότητας, με συνέπεια την ψυχική διαταραχή του γονέα για την ανικανότητα της διαπαιδαγώγησης του παιδιού.

Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων ανεξαρτήτως των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η μονογονεική οικογένεια, κυρίαρχο μέλημα των μονών γονέων είναι η ομαλή ψυχοσωματική ανάπτυξη του παιδιού ή των παιδιών αντίστοιχα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9^ο

Η ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΜΕ ΕΝΑ ΓΟΝΕΑ

Σε περίπτωση διαζυγίου, τα παιδιά πληγώνονται από τη διάσπαση της οικογένειάς τους και το γεγονός ότι απομακρύνεται ο ένας τους γονιός από το σπίτι. Το πώς θα επιδράσει αυτό το τραυματικό γεγονός στη ζωή των παιδιών εξαρτάται από τις συνθήκες που προηγήθηκαν του διαζυγίου, τα βιώματα του παιδιού, την σχέση που έχει αναπτύξει με το γονιό που απουσιάζει, τη σχέση των δυο γονιών μεταξύ τους μετά το διαζύγιο, πόσο συχνά θα συναντά το γονιό που απουσιάζει, τη διαθεσιμότητα του άλλου γονιού κλπ. Συνήθειες αντιδράσεις των παιδιών στη νέα κατάσταση της οικογένειάς τους είναι το άγχος, η αγωνία, η θλίψη, οι ενοχές που εκφράζονται με προβλήματα στη συμπεριφορά, όπως επιθετικότητα, αρνητισμός, ένταση, αναίτια κλάματα, κ.λ.π., στις συνήθειες ύπνου ή φαγητού, στη σχολική τους φοίτηση κλπ (Κυριαζοπούλου Ζηνοβία).

Υπάρχουν δύο αντικρουόμενες απόψεις: σύμφωνα με την πρώτη, η μονογονεϊκή οικογένεια έχει αρνητικές συνέπειες για τα παιδιά και τα παιδιά που προέρχονται από τέτοιες οικογένειες είναι κακοί μαθητές και συχνά έχουν αντικοινωνική συμπεριφορά, ενώ, σύμφωνα με τη δεύτερη, τα παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών δεν έχουν χειρότερη εξέλιξη από τα παιδιά που μεγαλώνουν με τους δύο γονείς τους. Η τελευταία άποψη υποστηρίζει επίσης ότι τα παιδιά επηρεάζονται αρνητικά από τις κοινωνικές, οικονομικές και ψυχολογικές συνθήκες που πιθανόν θα προκύψουν λόγω κατακερματισμού της οικογένειας, και όχι από την ίδια τη μονογονεϊκότητα.

Τα παιδιά που είναι εκτός γάμου και δεν έχουν γνωρίσει το πατέρα τους βασανίζονται από ενοχές μήπως εκείνα ευθύνονται που εγκατέλειψε την μητέρα τους και ένα μεγάλο ερωτηματικό κυριαρχεί στη ζωή τους: «Γιατί με απέρριψε;», «Πως άραγε να είναι;», «Με αγαπά;», «Έχει δημιουργήσει άλλη οικογένεια;», «Έχω αδέρφια;», «Αν με ρωτήσουν οι συμμαθητές μου για τον μπαμπά μου, τι να πω;» κλπ.

Αν φύγει από τη ζωή ο ένας γονιός, τα παιδιά αισθάνονται ενοχές για τυχόν δική τους ευθύνη γι' αυτό που συνέβη, καλούνται να διαχειριστούν την ανασφάλεια και τον φόβο μήπως χάσουν και τον άλλο γονιό τους, βιώνουν το πένθος τους για το γονιό που έφυγε, την πιθανή έλλειψη διάθεσης του γονιού που έχει μείνει κλπ.

Γενικότερα, ο τρόπος που τα παιδιά βιώνουν την αλήθεια της οικογένειας τους εξαρτάται από διάφορες παραμέτρους, όπως πχ την ηλικία τους, τα βιώματά τους, την ωριμότητά τους, τη σχέση με το γονέα που απουσιάζει, κυρίως όμως από τον τρόπο που ο γονιός με τον οποίο μένουν διαχειρίζεται την κατάσταση και το πόσο συναισθηματικά διαθέσιμος είναι προς τα παιδιά του. Είναι σημαντικό οι γονείς που μεγαλώνουν μόνοι τους τα παιδιά τους να προσπαθούν να εντάσσονται στο κοινωνικό σύνολο, να διατηρούν σχέσεις με άλλες «ολοκληρωμένες» οικογένειες, να είναι ανοικτοί στην επικοινωνία με τα παιδιά τους και να είναι ειλικρινείς προς αυτά.

Υπάρχουν πολλές περιπτώσεις παιδιών που, μεγαλώνοντας με ένα μόνο γονέα, αναλαμβάνουν το ρόλο του συζύγου, του υποστηρικτή, με στόχο να προστατεύσουν το γονέα τους από ενδεχόμενα καταθλιπτικά συναισθήματα. Στην περίπτωση που ο γονέας είναι αδύναμος, το παιδί συχνά παίζει ρόλο γονέα, δηλαδή αναλαμβάνει την υποχρέωση να φροντίζει το γονέα του και τότε γίνεται «γονέας του γονέα του». Πρόκειται για το «σύνδρομο της γονεοποίησης» («parentification»). Επίσης, τα παιδιά, για να μπορέσουν να ξεπεράσουν αυτή την κατάσταση, ενδέχεται να ψάξουν το γονεϊκό τους πρότυπο είτε σε κάποιο καθηγητή είτε σ' ένα φίλο της μητέρας ή του πατέρα είτε στον πατέρα ή στη μητέρα κάποιου φίλου τους, που θα τους επιτρέψει να διατηρήσουν την ψυχική τους σταθερότητα, γεφυρώνοντας έτσι τα κενά της απουσίας του δικού τους γονέα.

Αναφορικά με την περίπτωση των διαζευγμένων μονογονεϊκών οικογενειών, όπου ο πατέρας έχει μικρή έως και μηδαμινή παρουσία στη ζωή του, ο Dr. Horst Petri υποστηρίζει χαρακτηριστικά: «Ενώ στις περιπτώσεις της απώλειας και της έλλειψης του πατέρα η θλίψη μπορεί κάποτε να λάβει τέλος και να ανοιχτούν καινούριοι ορίζοντες, στην περίπτωση της απουσίας του πατέρα τα έντονα συναισθήματα δεν κοπάζουν ποτέ».

Η ανατροφή ενός παιδιού στα πλαίσια μιας μονογονεϊκής οικογένειας μπορεί να αυξήσει το άγχος του γονιού, όμως σε αυτήν προσπάθεια του ο μονός γονέας πρέπει να βρεί τρόπους για να ξεπεράσει την πίεση αλλά και να βρεί υποστήριξη για να βελτιώσει την ανατροφή του παιδιού του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10^ο

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΜΒΑΛΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΥΓΙΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Καθοριστικοί παράγοντες για την υγιή εξέλιξη του παιδιού είναι οι εξής:

1. Ψυχική υγεία και ισορροπία του γονιού και ικανότητα να καλύψει τις συναισθηματικές ανάγκες του παιδιού (σε περίπτωση διαζυγίου, απουσία συγκρούσεων και εχθρότητας μεταξύ των γονιών, τόσο πριν όσο και μετά το διαζύγιο).
2. Ικανότητα γονιού για διαπαιδαγώγηση και επίβλεψη του παιδιού (σε περίπτωση διαζυγίου, κοινή στάση των γονιών ως προς την ανατροφή του παιδιού).
3. Συζήτηση, ποιοτική επικοινωνία, σταθερά όρια και προσδοκίες, συνεπής έλεγχος και επίβλεψη, εκδήλωση αγάπης και τρυφερότητας (σε περίπτωση διαζυγίου, συχνότητα και συνέπεια στην επικοινωνία και επαφή με το γονιό που δε ζει με το παιδί).
4. Κλίμα που επιτρέπει την ανοικτή συζήτηση και την έκφραση ενδεχόμενων αποριών και ανησυχιών του παιδιού.
5. Σταθερή οικονομική κατάσταση της οικογένειας.

6. Στήριξη των μελών της μονογονεϊκής οικογένειας από φιλικά και συγγενικά πρόσωπα και συμμετοχή σε κοινές δραστηριότητες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11^ο

ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ & ΑΝΑΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Παρ' όλο που σήμερα, οι μονογονεϊκές οικογένειες είναι πιο συχνές από ποτέ, η ανατροφή των παιδιών αποτελούσε πάντα μια δύσκολη υπόθεση για όλους τους γονείς. Η απουσία του ενός από τους δύο γονείς, αυξάνει τις δυσκολίες, αφού η πλήρης ευθύνη για κάθε πτυχή της καθημερινής φροντίδας του παιδιού ανήκει σε έναν μόνο γονιό. Το γεγονός αυτό μπορεί να οδηγήσει σε επιπλέον πίεση, άγχος και κούραση. Η αυξημένη κόπωση και ο υπερβολικός φόρτος εργασιών του γονιού, συχνά εμποδίζει την παροχή συναισθηματικής στήριξης του παιδιού, ενώ επιδρά αρνητικά και σε θέματα που σχετίζονται με την πειθαρχία του, με αποτέλεσμα, συχνά να εμφανίζονται προβλήματα στη συμπεριφορά του. Επιπλέον, οι έρευνες δείχνουν, ότι συχνά, οι μονογονεϊκές οικογένειες έχουν σε γενικές γραμμές χαμηλότερα εισοδήματα και, χαμηλότερη πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας. Η ταυτόχρονη ενασχόληση με την εργασία και τη φροντίδα του παιδιού μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα αυξημένες οικονομικές δυσκολίες και κοινωνική απομόνωση. Επίσης, συχνά οι γονείς μονογονεϊκών οικογενειών, ανησυχούν για την έλλειψη του πατρικού ή μητρικού προτύπου για το παιδί.

Σε αυτό το σημείο αναφέρουμε τους **τρόπους** με τους οποίους ένας μονό-γονέας μπορεί να διαχειριστεί τις προκλήσεις. Πρωταρχικά, πρέπει από τον μονό-γονέα να παρέχεται αμέριστα, αγάπη, συμπαράσταση και να θυμάται ότι ο έπαινος είναι απαραίτητος και θα πρέπει να προσφέρεται συχνά στο παιδί. Με βασικό γνώμονα, την ομαλή ψυχοσωματική ανάπτυξη του παιδιού, ο μονό- γονέας πρέπει να δημιουργήσει μια καθημερινή ρουτίνα καθώς η ύπαρξη δομής – όπως τα τακτικά προγραμματισμένα γεύματα και οι συγκεκριμένες ώρες ύπνου- βοηθούν το παιδί να αισθανθεί ασφαλές και να πειθαρχεί ευκολότερα. Επιπρόσθετα, ο μονός- γονέας πρέπει να δώσει προτεραιότητα στο χρόνο με την οικογένειά του, αν και είναι στις περισσότερες περιπτώσεις δύσκολο, να εξοικονομεί καθημερινά ελεύθερο χρόνο για να παίζει, να διαβάζει ή απλά να κάθεται μαζί με το παιδί του. Επίσης για τη σωστή διαπαιδαγώγηση του παιδιού πρέπει ο μονός γονέας να θέσει λογικά όρια, δηλαδή να εξηγήσει στο παιδί τους κανόνες του σπιτιού και τις προσδοκίες του ο μονός γονέας - όπως το να του μιλάει με σεβασμό και να μαζεύει τα πράγματά του- και ο γονιός διακριτικά να επιτηρεί την εφαρμογή τους. Σε όλη αυτή την διαδικασία διαπαιδαγώγησης πρέπει ο μονός γονέας να συνεργαστεί με άλλα άτομα (πχ, εκπαιδευτικοί) που φροντίζουν το παιδί του για να εξασφαλίσει τη συνέπεια σε θέματα πειθαρχίας. Ο μονός γονέας πρέπει να σκεφτεί την πιθανότητα να επανεξετάσει κάποια ζητήματα σχετικά με τα όρια, όπως τον χρόνο απασχόλησης στον ηλεκτρονικό υπολογιστή ή την ώρα επιστροφής στο σπίτι, όταν το παιδί του δείξει, ότι είναι έτοιμος/η να δεχτεί μεγαλύτερες ευθύνες.

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό ο μονός γονέας να μην αισθάνεται ένοχος, να μην κατηγορεί τον εαυτό ή κακομαθαίνει το παιδί του επειδή αισθάνεται άσχημα για το γεγονός ότι το μεγαλώνει μόνος του. Είναι σημαντικό να θυμάται ότι υπάρχουν πολλών ειδών σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων και ότι, η δομή μιας οικογένειας δεν την καθιστά αυτόματα

λειτουργική, ή μη λειτουργική. Η ποιότητα των σχέσεων είναι αυτή που επιδρά στην ανατροφή των παιδιών.

Πρέπει ο μονός γονέας να φροντίζει τον εαυτό του και να συμπεριλάβει στην καθημερινότητά του τη φυσική δραστηριότητα, την υγιεινή διατροφή και τον επαρκή ύπνο, να προγραμματίσει χρόνο για δραστηριότητες που του αρέσει να κάνει μόνος ή με φίλους. Ένα καθημερινό πρόγραμμα που συμπεριλαμβάνει υγιεινή διατροφή, φυσική δραστηριότητα και καθορισμένες ώρες ύπνου, θα ωφελήσει σημαντικά τη βιοψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού και θα βελτιώσει την υγεία και την ποιότητα ζωής του μονο γονέα.

Αρωγό σε όλη αυτή την προσπάθεια ο μονός γονέας πρέπει να έχει και γι' αυτό πρέπει να ζητήσει βοήθεια από τους άλλους. Είναι πιθανό, το γεγονός ότι μεγαλώνει μόνος το παιδί του, να τον έχει επηρεάσει αρνητικά και να σκέφτεται ότι θα πρέπει ή ότι μπορεί να κάνει τα πάντα, μόνος του. Ωστόσο αυτό δεν αποτελεί μια βοηθητική γονεϊκή στάση, ούτε για το γονιό ούτε για το παιδί του. Αντίθετα, το να αναζητήσει βοήθεια και υποστήριξη από άλλους (συγγενείς, φίλους, αλλά και υπηρεσίες της κοινότητας) θα τον προστατεύσει από την υπερβολική κόπωση και θα εξασφαλίσει στο παιδί του επαρκή φροντίδα, συμβάλλοντας παράλληλα και στην κοινωνικοποίησή του. Ενδεικτικά, θα μπορούσε να κανονίσει ένα πρόγραμμα για τη μεταφορά του παιδιού του στο σχολείο, σε συνεννόηση με άλλους γονείς, ή να δηλώσει συμμετοχή σε ομάδα υποστήριξης για μονογονεϊκές οικογένειες ή να αναζητήσει κοινωνικές υπηρεσίες της κοινότητάς του αλλά και να ζητήσει από άτομα που εμπιστεύεται (αγαπημένους, φίλους, συγγενείς) να τον βοηθήσουν.

Η θετική στάση ζωής απέναντι σε όλες τις δυσκολίες βοηθάει καθώς η διάθεσή και η συμπεριφορά του μονού γονέα επιδρα αντίστοιχα στη διάθεση του παιδιού και είναι καλό να είναι ειλικρινείς με το παιδί του σχετικά με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει, τονίζοντας παράλληλα ότι τα πράγματα θα βελτιωθούν και θα κάνει ότι μπορείτε για αυτό. Επίσης, είναι σημαντικό να διατηρεί το χιούμορ του όταν αντιμετωπίζει καθημερινές προκλήσεις.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Επομένως ποιος νομικά θεωρείται μονογονεΐς βάσει της ισχύουσας νομοθεσίας και ποια ή ποιες είναι οι διευκολύνσεις που δικαιούται ο μονογονεΐς και που συχνά αποδίδεται από το νόμο; Η απάντηση είναι ότι κάθε νόμος έχει το δικό του ορισμό για τον μονογονέα, ανάλογα το περιεχόμενο και το σκοπό του καθώς κάθε περίπτωση μονογονέα είναι ξεχωριστή και εξαρτάται για ποιο λόγο και σε ποιόν φορέα θέλει ο μονογονεΐς να αποδείξει την ιδιότητα του. Λυπηρό αλλά αληθινό!

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι ο γονιός που μεγαλώνει μόνος του τα παιδιά του, είτε από ανάγκη είτε από επιλογή, και που στο μεγαλύτερο ποσοστό είναι η γυναίκα, αντιμετωπίζει μόνος του όλες τις δυσκολίες που συνήθως μοιράζονται οι γονείς όσον αφορά την ανατροφή των παιδιών τους (αρρώστιες, ευθύνη των επιλογών όπως για θέματα σχολείου, φιλικού περιβάλλοντος των παιδιών κ.ά.).

Γενικά, ό,τι διαφέρει από το σύνολο προκαλεί ανασφάλεια, ειδικά για τα παιδιά ως προς την αποδοχή τους από τους άλλους. Όμως, με την πάροδο του χρόνου, ανακαλύπτουν ότι αυτό που έχει σημασία είναι η ποιότητα των σχέσεων που δημιουργούν με τους άλλους και όχι η ταμπέλα τού εάν είσαι «παιδί χωρισμένων ή ανύπαντρων γονιών».

Δυσκολίες υπάρχουν παντού, όπως και στις παραδοσιακές πυρηνικές οικογένειες. Το θέμα είναι το πώς τις αντιμετωπίζουμε, και εκεί θα πρέπει να εστιάζουμε την προσοχή μας όταν μιλάμε για οικογένειες και ανθρώπινες σχέσεις, πέρα από θεσμοθετημένες τακτικές αντιμετώπισης του όλου θέματος, που πολλές φορές «εξαντλείται» σε πέντε - δέκα γραμμές ενός νόμου ή ενός νομοσχεδίου του λεγόμενου Κράτους Πρόνοιας.

Ως ευπαθείς ομάδες πληθυσμού, οι μονογονεϊκές οικογένειες σε ένα μεγάλο τμήμα τους περιορίζονται στην περιστασιακή λήψη επιδοματικών παροχών, χωρίς προοπτικές ανεξαρτητοποίησης από τη δημόσια συνδρομή ενώ παράλληλα, έχουν διαπιστωθεί προβλήματα οργανωτικά, διοικητικά και χρηματοδοτικά στη λειτουργία του προνοιακού συστήματος κοινωνικής φροντίδας σε τοπικό επίπεδο, καθώς και καθυστερήσεις / κενά στην αποτελεσματική κάλυψη της ζήτησης για ποιοτικές, εξατομικευμένες υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας.

Το Κράτος Πρόνοιας είναι και θα πρέπει να είναι παρόν, αλλά και εσύ που ζεις δίπλα σε μια μονογονεϊκή οικογένεια δεν παύεις να έχεις την ανθρώπινη υποχρέωση να της σταθείς ανάλογα, μέσα απ' τον τρόπο που την κοιτάς, της μιλάς, της στέκεσαι. Άλλωστε, αν το σκεφτεί κανείς, όλες οι οικογένειες είναι εν δυνάμει μονογονεϊκές.

Κλείνοντας θα ήθελα να τονίσω ότι η μονογονεϊκή οικογένεια είναι μία νέα κοινωνική πραγματικότητα που θα γίνεται ολοένα και πιο κυρίαρχη. Η απάντηση δε θα πρέπει να δίνεται στο ερώτημα κατά πόσο η νέα αυτή μορφή είναι θετική ή όχι για τα μέλη της, αλλά στο πώς θα βιωθεί η διαφορετικότητά της ώστε να έχει τα καλύτερα δυνατά οφέλη σε

όσους ανήκουν σε αυτήν, καθώς και στον τρόπο που αυτή θα ενσωματωθεί στη σύγχρονη κοινωνία.

Είμαι κι εγώ μονογονέας και μεγαλώνω μόνη μου ένα ανήλικο παιδί για το οποίο έχω την αποκλειστική ευθύνη για την ανατροφή του, οι δυσκολίες είναι πολλές και σε πολλά επίπεδα αλλά η επιβράβευση μου είναι μια μεγάλη αγκαλιά, αλλά και οι έπαινοι για το πόσο καλά ανατρέφω το παιδί μου, αυτά μου αρκούν για να νιώθω πολύ περήφανη!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γεώργας, Σ. (2000), Σχέση σχολείου-οικογένειας και ανάπτυξη του παιδιού, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ε.Σ.Υ.Ε. (2002), Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος, Στατιστική της δικαιοσύνης, Αθήνα.
- Κακλαμάνη Σταματίνα, Ντυκέν Μαρί- Νοέλ : «Νοικοκυριά και οικογένειες στην Ελλάδα», *Δημογραφικά Νέα*: ΕΔΚΑ Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2009 Τεύχος 8^ο.
- Κονδύλη Βασιλική (*Παιδοψυχίατρος - Σύμβουλος Τηλεφωνικής Γραμμής Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.*):” Μονογονεϊκή οικογένεια” -Babyzone.gr.
- Κογκίδου Δ. (1995). *Μονογονεϊκές οικογένειες :Πραγματικότητα-Προοπτικές -Κοινωνική Πολιτική*, Αθήνα: Νέα Σύνορα.
- Κυριαζοπούλου Ζηνοβία: «Μονογονεϊκή οικογένεια», πΠεριοδικό: Mommy – «Το παιδί μου κι εγώ» Απρίλιος 2012 Τεύχος 200
- Μαράτου –Αλιμπράντη Λ.(2002): «Διακρατικός Οδηγός για τη Μονογονεϊκότητα», Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα.
- Τσιπτσέ Όλγα (2015): ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ: ΤΟ ΖΥΓΙ ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΙΣΟΡΡΟΠΗΣΕΙ»
- Τσουμάνη Ευγενεία (2007): «Μονογονεϊκή οικογένεια: Για κάθε γονέα που είναι μοναδικός».
- Φύκαρης Ιωάννης : «Σχολείο και μονογονεϊκή οικογένεια. Δυνατότητες εκπαιδευτικής παρέμβασης», , *Σχολικός Σύμβουλος Π.Ε., Ειδικός Επιστήμονας Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας*.
- Χατζηχρήστου, Χ., (1999), Ο χωρισμός των Γονέων, το Διαζύγιο και τα Παιδιά: Η προσαρμογή των παιδιών στη διπυρηνική οικογένεια και στο σχολείο, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.